

Živilė ADVILONIENĖ

Marijampolės kolegija

Lina JAKELĖ

Sielovadinis palydėjimas paliatyvioje slaugoje kaip pagalba sergančiajam jo kančios akivaizdoje

Straipsnyje analizuojama sielovadinio palydėjimo samprata, principai ir reikšmė paliatyvioje slaugoje. Aptariama paliatyviosios priežiūros ir sielovadinio palydėjimo sąveikos sveikatos priežiūros įstaigose galimybės ir plėtros prielaidos. Daug dėmesio skiriama kančios sampratoms Biblijoje ir jų sąsajoms su sielovadiniu sergančiojo palydėjimu. Straipsnyje pristatomi ir daliniai empirinio kokybinio tyrimo rezultatai, atskleidžiantys išgyvenimų, kylančių ligos akivaizdoje patirtis, sergančiajam kylančius jausmus, patyrimus ir jam reikalingą pagalbą. Aptariamas sielovadinio palydėjimo sveikatos įstaigose poreikis dvasiškai, emociškai ir psichologiškai palydint ne tik sergančiuosius, bet ir jų artimuosius bei sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojus.

The article analyses the conception, principles and significance of palliative care for the patient, as well as the need for pastoral counselling. The author discusses the possibilities and developmental assumptions for interaction of palliative care and pastoral counselling in health care institutions. Great attention is given to the conceptions of suffering in the Bible and to their interaction with presently available and possible pastoral counselling of ill people. The article presents partial results of empiric qualitative research which reveals the patients' experiences in the face of illness, their emotions, empathies and necessary assistance. The need for pastoral counselling providing spiritual, emotional and psychological support not only to the patients, but also to their relatives and to the medical staff in healthcare institutions is analysed.

Ivadas

Tyrimo aktualumas ir problematika. Sistemingas ir kryptingas sielovadinis sergančiųjų palydėjimas Lietuvos sveikatos įstaigose tebėra pakankamai nauja, menkai paplitusi, pirmuosius žingsnius žengianti praktika. Tik nedidelėje

dalyje Lietuvos sveikatos priežiūros įstaigų yra ne tik įsteigtas sielovadininko ar dvasinio asistento etatas, bet ir realiai plėtojama kryptinga sergančiųjų ir jų artimųjų sielovada. Tuo tarpu ligoninių, slaugos namų kapelionų galimybes plėtoti sistemingą sergančiųjų, jų artimųjų ir sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojų sielovadinį palydėjimą yra labai ribotos ne tik dėl kapelionų trūkumo ir ligonių bei darbuotojų gausos, bet ir dėl sielovadinio palydėjimo sistemos neišplėtojimo, kryptingo jos modelio nebuvimo Lietuvoje. Tai suponuoja situaciją, kad sielovadinis palydėjimas kančios, ligos akivaizdoje ne tik menkai visuomenėje žinomas, pažįstamas ir pripažįstamas, bet ir menkai tyrinėjamas. Tyrimai (A. Šeškevičius, Ž. Valiulienė,¹ D. Drungilienė, V. Mockienė,² R. Jurkuvienė, L. Danusevičienė, A. Mickevičiūtė,³ V. Žydzūnaitė, R. Stepanavičienė, R. Bubnys⁴, Ž. Luneckaitė⁵ ir kt.) rodo, kad Lietuvoje nėra plačiai paplitusios patirties plėtojant holistinį požiūrį į sergantį ir jo artimuosius, integralaus požiūrio ir praktikos derinant sielovadinį palydėjimą su medicininiu gydymu, psichologine pagalba ir socialiniu darbu. Su ligos diagnoze susidūręs žmogus ir jo artimieji dažniausiai paliekami nežinioje, sutrikę, su daugybe klausimų, nors vienaip ar kitaip jau yra paliesti kančios, todėl yra panašūs „vienas į kitą savo padėtimi ir likimo išbandymais, taip pat supratimo ir dėmesio poreikiu ir galbūt visų pirma nuolatinu klausimu apie kančios prasmę.“⁶

Kaip pastebi tyrėjai ir praktikuojantieji paliatyvią slaugą, sergančiajam ir ypač mirštančiajam sudėtinga priimti ir pripažinti savo bejėgiškumą, kęsti fizinį skausmą ir dvasinę kančią, išgyventi naštos ir nenaudingumo pojūtį (B. Ware⁷, E. Kuebler-Ross⁸, R. Vanagaitė⁹, V. Frankl¹⁰ ir kt.). Nepaisant to, nuosekliai,

¹ A. Šeškevičius, Ž. Valiulienė, „Dvasingumo raiška paliatyvioje priežiūroje“, *Sveikatos mokslai* 21 (2), (2011), 109–114.

² D. Drungilienė, V. Mockienė, „Psichologiniai mirštančių pacientų slaugos aspektai“, *Visuomenės sveikata* 1 priedas (2014), 52–58.

³ R. Jurkuvienė, L. Danusevičienė, A. Mickevičiūtė, „Paliatyvios pagalbos sunkiai sergantiems pacientams poreikis Kauno mieste“, *Sveikatos mokslai*, 5, (2007), 1184–1190.

⁴ V. Žydzūnaitė, R. Stepanavičienė, R. Bubnys, *Artimųjų išgyvenimai prižiūrint Alzheimerio liga sergantį asmenį: socialinio darbo kontekstas. Mokslo studija* (Šiauliai, 2009).

⁵ Ž. Luneckaitė, „Onkologinių ligonių gyvenimo kokybės sąsajos su socialiniais-psichologiniais veiksniais ir paliatyviąja priežiūra“ (Daktaro disertacija, Kaunas, LSMU, 2009).

⁶ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“ (1984), *katalikai.lt*, žiūrėta 2018 lapkričio 16 d., http://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-laiskai/1984-02-11_salvifici-doloris, 8.

⁷ Bronnie Ware, *5 dažniausios apgailestavimų priežastys mirštant. Kaip išeinantieji permaitina mūsų gyvenimus. Kaunas* (Kaunas: Mijalba, 2013).

⁸ Elisabeth Kuebler-Ross, *Apie mirtį ir mirimą* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2008).

⁹ Rūta Vanagaitė, *Pareigos metas* (Vilnius: Alma Littera, 2014).

¹⁰ Viktor Frankl, *Sielogyda. Gydytojo rūpestis – siela* (Vilnius: Vaga, 2012); Viktor Frankl, *Žmogus ieško prasmės* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2013); Viktor Frankl, *Žmogus prasmės akivaizdoje* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2010).

sistemingam, nuolatiniam sergančiųjų sielovadiniam palydėjimui Lietuvoje tik pastaraisiais metais imta skirti daugiau dėmesio, tuo tarpu užsienio šalyse, ypač JAV, ilgametės patirties dėka sveikatos priežiūros įstaigose kuriant holistinį požiūrį į sergantį ir jo artimą aplinką modelį kaip lygiaverčiai sergančiajam pagalbą teikiančių specialistų komandos nariai integruojami socialiniai darbuotojai, sielovadiniai palydėtojai, savanoriai. Lietuvoje toks reiškinys sąlyginai naujas, menkai paplitęs ir menkai tyrinėtas, todėl šiame straipsnyje pristatomo tyrimo tikslas – atskleisti sielovadinį palydėjimą paliatyvioje slaugoje kaip pagalbą sergančiajam jo patiriamos kančios akivaizdoje. Empiriniame lygmenyje tai leis paliesti ir sielovadinio sergančiųjų palydėjimo patirtis bei poreikius.

Tyrimo objektas – sielovadinis palydėjimas paliatyvioje slaugoje kaip pagalba sergančiajam jo kančios akivaizdoje.

Tyrimo uždaviniai:

a) atskleisti paliatyvios slaugos ir benemortazijos sampratas identifikuojant jų holistinį pobūdį bei sąveiką su sielovadinio sergančiųjų palydėjimu;

b) identifiкуoti kančios sampratas Šventajame Rašte apžvelgiant jų sąsajas su sergančiųjų kančios patirtimis ir iš to sekančiomis jų sielovadinio palydėjimo prielaidomis bei galimybėmis;

c) nustatyti sielovadinio palydėjimo paliatyvioje slaugoje poreikį, galimybes ir iššūkius atskleidžiant sergančiųjų patirtis jų išgyvenamos kančios akivaizdoje.

Tyrimo metodai: 1) mokslinių šaltinių ir Bažnyčios dokumentų analizė sintezės ir lyginimo metodais; 2) empirinio tyrimo metodai: duomenų rinkimo – giluminis interviu, duomenų analizės – *kontent* (turinio) analizė.

Straipsnyje pristatomi daliniai empirinio kokybinio tyrimo „Kančios įprasminimas sunkios ligos atveju: sielovadinio palydėjimo paliatyvioje slaugoje patirtis“ rezultatai tiek, kiek jie papildo, pagilina straipsnyje analizuojamo reiškinio analizę. Tyrimas atliktas 2016 m. Empiriniame tyrime dalyvavo N=5 slaugos ligoninės pacientės, atrinktos taikant tikslią atranką, apklaustos taikant giluminį interviu. Tiriamosios atrinktos vadovaujantis tokiais šiame tyrime svarbiais tikslinės tiriamųjų atrankos kriterijais kaip gydymasis konkrečioje slaugos ligoninėje, kurioje vykdomas sielovadinis sergančiųjų palydėjimas (dėl to tiriamosios galėjo dalintis sielovadinio palydėjimo patirtimis, poreikiais); sunki liga; sergančiųjų pajėgumas susitelkti ilgesniam interviu ir dalintis savo patyrimais; tikėjimo patirtis siekiant giliau paliesti sielovadinio palydėjimo dėka išgyvenamas patirtis, poreikius. Tiriamųjų amžiaus vidurkį (74,4 m.), lytį sąlygojo objektyvios aplinkybės – tyrimo metu ligoninėje besigydžiusiųjų amžius ir lytis. Tiriamųjų amžius svyravo nuo 59 m. iki 85 m. Į sielovadinio

palydėjimo paliatyvioje slaugoje reiškinį tyrime žvelgta iš palydėjimą patiriančių sergančiųjų pozicijų, domintis jų patirtimis sielovadiniam palydėjime ir poreikiu jam, jausmais ir reakcijomis išgirdus diagnozę, joms būdingomis kančios / ligos sampratomis, patiriamos kančios įveikos būdais. Dėl empiriniam tyrimui pasirinktos kokybinės metodologijos, tyrimo pradžioje kelta ne tyrimo hipotezė, o tyrimo klausimas – kokia sergančiųjų kančios ligoje patirtis ir sielovadinio palydėjimo elementai bei patirtys padeda sergančiosioms priimti ligą ir išgyventi kančią. Straipsnis iliustruojamas empirinio tyrimo „Kančios įprasminimas sunkios ligos atveju: sielovadinio palydėjimo paliatyvioje slaugoje patirtis“ rezultatais. Tiriamosios įvardijamos pakeistais jų vardo inicialais ir amžiumi. Tiriamųjų kalba tekste ir lentelėse netaisyta.

Paliatyvios slaugos ir benemortazijos samprata ir sąveika su sielovadinio sergančiųjų palydėjimu

Paliatyvioji slauga ir pagalba apibrėžiamos kaip „paciento, sergančio pavojinga gyvybei, nepagydoma, progresuojančia liga, ir jo artimųjų gyvenimo kokybės gerinimo priemonės, lengvinančios kančias, padedančios spręsti kitas fizines, psichosocialines ir dvasines problemas.“¹¹ Ši samprata atliepia Pasaulio sveikatos organizacijos nuostatas, kuriose įvardijamas siekis „pagerinti pacientų ir jų šeimos narių gyvenimo kokybę susidūrus su problemomis, kurios susijusios su gyvybei grėsmingomis ligomis.“¹² Kartu pabrėžiamas siekis sergantįjį „apsaugoti nuo kančių arba jas sumažinti, anksti nustatyti, įvertinti ir gydyti skausmą, kitas fizines, psichologines, socialines ir dvasines problemas“.¹³ Tokia paliatyvios slaugos samprata leidžia į ją žvelgti kaip į atskirą medicinos šaką, besirūpinančią asmenimis, sergančiais toli pažengusia, nepagydoma, progresuojančia liga, kai siekiama ne ligos išgydymo (pagal esamą diagnozę teoriškai ir praktiškai jis neįmanomas), o įmanomai geresnės gyvenimo kokybės užtikrinimo sergančiajam ir jo artimiesiems. Paliatyvios slaugos sampratoje išryškėja ne tik *visapusiška*, bet ir *aktyvi* sergančiųjų nepagydoma liga priežiūra siekiant tiek kontroliuoti fizinius ligos simptomus, tiek ir tenkinti sergančiųjų bei jų

¹¹ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2007 01 11 įsakymas Nr. V-14 Dėl Paliatyviosios pagalbos paslaugų suaugusiems ir vaikams teikimo reikalavimų aprašo patvirtinimo, *Valstybės žinios* 7-290 (2007 01 18), 1.

¹² *Europos paliatyviosios pagalbos standartai ir normos* (Kaunas, 2012), 17, leidinyje cituota iš C. Sepúlveda, A. Marlin, T. Yoshida, A. Ullrich, „Palliative care: the World Health Organization’s global perspective“, *J Pain Symptom Manage* 24 (91–96), (2002).

¹³ *Ibid*, 17.

artimųjų individualius psychosocialinius, emocinius, dvasinius poreikius. Tai iš esmės kitoks požiūris į sergantį ir pagalbą jam: ligonis ir paliatyvios slaugos komanda kviečiami tapti ne pasyviais ligos eigos stebėtojais, fizinės sveikatos palaikytojais, bet aktyviais pagalbos teikėjais ir dalyviais. Tai leidžia paliatyvioje slaugoje išvelgti ir atpažinti kelis svarbius jos požymius – *integralumą*, *komandiškumą* ir *dinamiškumą*.

Remiantis paliatyvios slaugos sampratos ir principų analize išryškėja, kad *integralumas* paliatyvioje slaugoje reiškia, jog pagalba sergančiajam integruoja medicininį, socialinį, psichologinį ir dvasinį požiūrį į asmenį, tad dėl savo specifikos (ligos prognozė ribota, pagrindinis tikslas ne gydymas, o gyvenimo kokybė, integralus požiūris į asmenį) yra susijusi ne tik su fizinės sergančiojo būklės stebėjimu ir palaikymu, bet ir dėl ligos kylančiais egzistenciniais klausimais, tokiais kaip *kas yra kančia ir kokia jos prasmė?; Kas yra asmens orumas ir nelygstama jo vertė?; Kokia gyvenimo prasmė, jei esu priklausomas nuo kitų ir tampa našta?* Požiūrio į asmenį integralumą, visumiškumą paliatyvioje slaugoje pirmiausia sąlygoja hospisų pradininkės C. Saunders išsakyta pamatinė žinia sergančiajam: „tu esi svarbus, nes tu esi tu. Tu esi svarbus iki paskutinės tavo gyvenimo akimirkos. Ir mes darysime viską, ką galime, kad padėtume tau ne tik ramiai numirti, bet ir gyventi iki mirties“¹⁴. Dėl tokios išėtinės požiūrio į sergantį pozicijos paliatyvioje slauga apima kompleksinę pagalbą ne tik sergančiajam, bet ir jo artimiesiems, todėl tampa holistine, apimančia visą žmogų su jam būdingais fiziniais, socialiniais, dvasiniais, psichologiniais, emociniais savitumais, jo stiprybėmis ir silpnybėmis, jam kylančiais sunkumais ir iššūkiais. Tai, pasak šv. Jono Pauliaus II, rodo, kad

žmogaus kančios laukas kur kas platesnis, įvairesnis ir turintis daug matmenų. Žmogus kenčia įvairiais būdais, kuriuos ne visuomet gali aprėpti medicina, netgi pažangiausios jos specializacijos. Kančia yra kažkas gerokai *platesnio* negu liga; ji dar daugialypiškesnė ir drauge dar giliau įsišaknijusi pačioje žmogaus būtyje.¹⁵

Kaip priešprieša integraliam, holistiniam požiūriui į sergantį atpažįstama grėsmė redukuoti jo gyvenimo ir patirčių tikrovę sukoncentruojant žiūros tašką vien į fizinę ligos pusę ir pamirštant ar net ignoruojant psichoemocines,

¹⁴ C. Saunders „The Problem of Euthanasia (Care of the dying – 1)“, *Selected Writings 1958–2004* (New York: Oxford University Press, 2006), 137.

¹⁵ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“ (1984), *katalikai.lt*, žiūrėta 2018 lapkričio 16 d., http://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-laiskai/1984-02-11_salvifici-doloris, 5.

socialines, dvasines sergančiojo ir jo artimųjų reikmes. Pasak šv. Jono Pauliaus II, toks nepilnas, neišbaigtas, redukuotas kančios suvokimas atsiranda dėl

skirtumo tarp fizinės ir moralinės kančios. Šis skirtumas grindžiamas dvilypiu žmogiškosios būties matmeniu ir nurodo į kūniškąjį ir dvasinį elementą, kaip tiesioginį kančios subjektą. Kadangi iš dalies žodžius „kančia“ ir „skausmas“ galime vartoti kaip sinonimus, *kūno kančia* yra tuomet, kai vienaip ar kitaip „skauda“ kūną, o *moralinė kančia* – tai „sielos skausmas.“¹⁶

Dėl paliatyvioje slaugoje plėtojamo holistinio požiūrio į asmenį čia integruojamos visos sergančiojo asmens dimensijos.

Visuminis požiūris į kančią, taigi, ir ligą, rodo, kad paliatyviojoje slaugoje būtina profesionali tarpdisciplininė komanda, kurioje bendradarbiauja medikai, slaugytojai ir jų padėjėjai, kineziterapeutai, psichoterapeutai, socialiniai darbuotojai ir sielovadiniai palydėtojai. Tai sąlygoja kitą pamatinę paliatyvios slaugos ypatybę – *komandiškumą*, kai komandos dalimi yra ne tik specialistai, bet jais tampa ir pagalbą teikiantys savanoriai, pats sergantysis ir jo artimieji. Šia prasme paliatyvios slaugos veikloje gali skleisti ir solidarumo bei subsidiarumo principai įtraukiant į visuminį sergančiojo ir jo artimųjų palydėjimą ne tik atskirų sričių specialistus, bet ir savanorius (kurie gali būti ir šios srities specialistai, savanoriaujantys ne savo darbo vietoje), pagelbstinčius ne tik ligoniui, bet ir jo šeimos nariams, pvz., teikiant atokvėpio paslaugas, socialinę, emocinę, psichologinę paramą, dvasinį palaikymą tuo metu ir tose srityse, kai kiti pagelbėti negali.¹⁷ Tai Apaštaliniaame laiške „Salvifici Doloris“ vadinama „gailastingojo samariečio“ pagalba, kai savanoriai „nesavanaudiškai tarnauja kenčiančiam artimui *savo noru įsipareigodami suteikti „gailastingojo samariečio“ pagalbą*, skirdami tam nuo savo profesinio darbo likusį laiką bei energiją.“¹⁸ Šios šv. Jono Pauliaus II įžvalgos leidžia paliatyvios slaugos veikloje atpažinti ir *bendruomeniškumo* dimensiją: „gailastingojo samariečio“ ir karitatyvinė veikla gali tapti socialiniu darbu, netgi apaštalavimu, „jeigu ji vykdoma turint aiškius evangelinius motyvus ir ypač jeigu siejama su Bažnyčia ar kita krikščionių bendruomene“.¹⁹

Kaip teigia paliatyvią slaugą reglamentuojantys Lietuvos Respublikos teisiniai dokumentai, pagrindiniai jos siekiai yra

¹⁶ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 5.

¹⁷ Plg. Žydžiūnaitė, Stepanavičienė, Bubnys, *Artimųjų išgyvenimai prižiūrint Alzheimerio liga sergantį...*

¹⁸ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 29.

¹⁹ Ibid, 29.

mažinti pacientų fizines kančias ir (ar) jų išvengti; tiksliai nustatyti pacientus varginančius simptomus, juos kontroliuoti ir mažinti; nustatyti psichologines ir socialines paciento ir jo artimųjų problemas, padėti jas spręsti stiprinant norą gyventi, o mirtį laikant natūraliu procesu; pagerinti paciento ir jo artimųjų gyvenimo kokybę; padėti paciento šeimai ir (ar) jo artimiesiems netekties laikotarpiu.²⁰

Tai atskleidžia paliatyvios slaugos *dinamiškumą*, kurio dėka atsižvelgiama į unikalią sergančiojo situaciją, jo patirtį ir paliatyvios slaugos teikimo procese vykstančius pokyčius. Minėti formaliai apibrėžti ir oficialiai deklaruojami siekiai darniai dera su paliatyvios slaugos ištakomis, sąvokos kilme²¹ ir iš to kylančia paskirtimi. Remiantis minėtomis nuostatomis, vienas iš skiriamųjų paliatyviosios slaugos bruožų yra pagarbus požiūris į *kiekvieną* asmenį, apimantis holistinį požiūrį į jo ligą, patiriamą fizinę kančią, dvasinius, psichoemocinius išgyvenimus ir konkrečią, unikalią jo situaciją, asmenybės ir gyvenimo patirčių savitumą. Tai sąlygoja paliatyviojoje slaugoje integruojamą siekį žvelgti į asmenį kaip į kūno, sielos ir dvasios vienvė, todėl ligoniui ne tik siekiama palengvinti ligos simptomus, bet ir emociškai, psichologiškai, dvasiškai palydėti jį jo ligoje ir kančioje, padėti oriai nugyventi likusį gyvenimą ir pasitikti mirtį.

Paliatyvios slaugos integralumas, komandiškumas, bendruomeniškumas ir dinamiškumas atskleidžia ir integruoja dar vieną jos aspektą – *asmens orumo ir nelygstamos jo vertės pripažinimą* ir iš to kylantį nesuderinamumą su eutanazija. Čia sąveikauja kitas – *benemortazijos*, „geros mirties“ (iš lot. klb „bene“ – „gera“, „mors“ – „mirtis“) žvilgsnis, nusakantis natūralią žmogaus mirtį dėl ligos palydint jį ligos ir mirimo procese. Šia prasme benemortazija paliatyvioje slaugoje, apimančioje visuminį sergančiojo palydėjimą, reiškiasi kaip gailestingumas, dėmesys ir visapusiška pagalba bei atjauta pacientui ir jo artimiesiems, esamos jo būsenos, savijautos, jausmų priėmimas, empatiškas palydėjimas jo išgyvenimuose. Ji grindžiama žmogaus gyvybės šventumo, asmens orumo ir unikalumo pripažinimu bei gerbimu, o tai leidžia skleisti gailestingumui ir artimo meilei, kas čia reiškia gebėjimą ir nuostatą priimti ligojos situaciją tokią, kokia ji yra, jo nežudant, bet visapusiškai juo rūpinantis, padedant susitaikyti ir susigyventi su

²⁰ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2007-01-11 įsakymas Nr. V-14 Dėl Paliatyviosios pagalbos paslaugų suaugusiesiems ir vaikams teikimo reikalavimų aprašo patvirtinimo, 2.1-2.5.

²¹ Paliatyvus – iš pranc. klb. *palliatif*, lot. *pallium*, kuris reiškia kaukę, apsiaustą, todėl bendrąja prasme paliatyvi pagalba siejama su lengvinančiu, „apgaubiančiu“ gydymu, padėjimu netaikant gydymo, nes įprasta medicinos jau negali padėti (Terminų žodynas, *lietuviuozodynas.lt*, žiūrėta 2018 lapkričio 16 <https://www.lietuviuozodynas.lt/terminai/Paliatyvus>).

liga siekiant ją palengvinti, palydint ją jo fizinėje ir dvasinėje kančioje ir siekiant užtikrinti asmens orumą, pagarbą jam iki natūralios mirties.²² Greta tokio visą žmogų apimančio požiūrio į sergantį benemortazija apima ir gydomųjų priemonių, lengvinančių jo kančią, taikymą sergančiajam integruojant kompleksinę pagalbą jam ir jo artimiesiems. Holistinio požiūrio į asmenį dėka siekiama padėti neprarasti orumo, t. y. nesijausti „mirusiu“, „prarastu“, nereikalingu, „našta“, bet *būti* gyvu, svarbiu, reikalingu, tiesiogiai, betarpiškai ir asmeniškai patirti dėmesį, atjautą ir rūpestį. Tokia laikysena sergančiojo atžvilgiu atskleidžia paliatyvios slaugos siekius *integraliai, komandiškai, bendruomeniškai, dinamiškai, pagarbiai asmens orumui* tenkinti sergančiojo fizinius, psichologinius, socialinius ir dvasinius poreikius nepagreitinant jo mirties, bet palydint jį ligos, kančios ir mirimo procese. Kompleksinės pagalbos ir holistinio požiūrio į sergantį ir jo artimuosius dėka sergantis įgalinamas pagal savo sveikatos būklę suvokti ir vertinti esamą situaciją, ją priimti ir su ja susigyventi. Tai ypač aktualu šiandienos kontekste, kai esama atotrūkio tarp šiuolaikinės medicinos technologinių pasiekimų ir galimybių bei moralinių, etinių diskusijų, ypač ribiniais atvejais, pvz., kai galima rinktis tarp ligonio numaravimo „oria mirtimi“²³ ir jo fizinio, dvasinio, psichoemocinio skausmo malšinimo vadovaujantis paliatyviosios slaugos ir benemortazijos principais. Šie, priešingai nei eutanazijos idėjas atstovaujanti pasaulėžiūra, pabrėžia nelygstamą asmens ir gyvenimo vertę, o mirtį priima kaip natūralią, neišvengiamą tikrovę, todėl mirtis čia nei greitinama, nei tolinama, o į sergantį žvelgiama kaip į orų, pagarbos vertą asmenį, trokštantį gyventi ir, atėjus metui, oriai iškeliauti. Dėl šių priežasčių, kiek tai įmanoma esant konkrečiai ligos diagnozei, paliatyviosios slaugos komanda skatina sergančiojo savarankiškumą, siekia ne pakenkti, o padėti, todėl holistiškai (integruojant sergančiojo fizinės sveikatos būklę, protą, dvasią, psichiką, emocijas) vertina kiekvieno sprendimo riziką, galimas grėsmes, puoselėja ir realiai įgyvendina krikščionišką požiūrį į asmenį derindama medicinos, psichologijos, socialinio darbo, teologijos žinias ir patirtį. Šis visapusiškumas leidžia adekvačiai suprasti ir padėti sergančiajam bei jo artimiesiems pažvelgti į ligos ir mirimo procesą kaip į natūralų, neišvengiamą gyvenimo vyksmą ir kartu labai asmeniškai prisiliesti prie konkretaus žmogaus ir atitinkamo jo gyvenimo tarpsnio, kuriame reikalingas specialisto ir / ar savanorio palaikymas.

²² W. E. May, „Euthanasia, Benemortasia, and the Dying“, *The Linacre Quarterly* 41 (2) (1974), 114–123, epublications.marquette.edu, žiūrėta 2018 12 03, <https://epublications.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.lt/&httpsredir=1&article=3208&context=lnq>.

²³ Galvoje turima eutanazija.

Greta minėtų paliatyvios slaugos požymių ypač svarbus yra su medicinine sergančiojo priežiūra derinamas sielovadinis palydėjimas, kurio dėmesio centre visuomet yra „žmogus su savo unikalia religine-dvasine biografija, savo viltimis ir dvejonėmis, savo egzistenciniais klausimais „kodėl“, klausimais apie Dievo egzistavimą ir pasitikėjimą juo, apie kaltę ir atleidimą.“²⁴ Tai leidžia žvelgti į asmenį ne tik visapusiškai, komandiškai, dinamiškai, bet ir objektyviai bei sielovadiškai: pripažinti medicinos ribas, susilaikyti nuo bereikalingo ir beprasmiško gydymo, kai medicina jau niekuo negali padėti. Sielovadinis palydėjimas leidžia nukreipti sergančiojo ir jo artimųjų žvilgsnį į kančios, ligos perkeičiančią prasmę, kuri yra „antgamtinė, bet kartu ir žmogiška“²⁵, todėl priimama kaip žmogaus gyvenimo slėpinio dalis. Sielovadinis palydėjimas leidžia išžvelgti, kad asmens išgyvenamas fizinis skausmas ir vidinė kančia (mirties baimė, išsiskyrimo skausmas, vienatvės, nenaudingumo, apleistumo patirtis, egzistenciniai gyvenimo ir kančios prasmės klausimai, naštos kitiems jausmas²⁶, etc.) negali būti „gydomi“, „įveikiami“, „malšinami“ tik medicininėmis priemonėmis, t. y., vien fizinės sveikatos priežiūros keliu. Čia reikalinga žmogiška, empatiška laikysena: buvimas šalia, dėmesys, supratimas, mokėjimas dalintis, kantrybė, dialogas, „išgyvenimas“ į sergančiojo ir jo artimųjų būklę, palydėtojo buvimas „čia“ ir „dabar“ su sergančiuoju ir jo patiriamais išgyvenimais. Sielovadinis palydėjimas čia suvokiamas kaip besiremiantis bendražmogiškomis vertybėmis, konstruktyviai išnaudojantis tikėjimą ir pasitikėjimą, esant galimybėms apimantis ir religinę dimensiją (malda, sakrametus, etc.).²⁷ Kita vertus, sielovadinio palydėjimo sąvoka apima bendrą visų sergančiuoju besirūpinančių specialistų atsakomybę už dvasinę jo dimensiją.²⁸ Vis tik, kadangi dvasinės sergančiojo plotmės integravimas sveikatos priežiūros sistemoje, tame tarpe ir paliatyvioje slaugoje, yra sąlyginai naujas, dvasinės dimensijos turinys sielovadiniame palydėjime tebėra pakankamai atviras ir lankstus, priklausomai nuo šalies, sergančiojo poreikių, patirties, situacijos, pasaulėžiūros ir įsitikinimų, atskirais atvejais ir nuo gydymo / slaugos įstaigos, kurioje jis vykdomas.

²⁴ Plg. *Konzept Seelsorge in Palliative care im Kanton Schaffhausen* (2016), 4.

²⁵ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 31.

²⁶ Bronnie Ware, *5 dažniausios apgailėstųjų priežastys...*; Elisabeth Kuebler-Ross, *Apie mirtį ir mirimą...*

²⁷ Samuel Pfeifer, *Seelsorge und Psychotherapie. Chancen und Grenzen der Integration*. Gesammelte Aufsätze aus den Tagungen für Psychotherapie und Seelsorge in Gwatt und Marburg (Marburg: 2016).

²⁸ E. Frick, „Wie arbeitet Spiritual Care? Zwölf Thesen für den aktuellen interdisziplinären Diskurs“, *Spiritual care* 3 (2012), 68–73.

Taigi, paliatyvioji slauga, holistiškai apjungdama medicininę, psichoemocinę, socialinę ir dvasinę pagalbą sergančiajam ir jo aplinkai, integruodama į pagalbos komandą ne tik specialistus, bet ir sergantįjį, jo šeimos narius ir savanorius, tiesiogiai atsiremia į pamatinius krikščioniškosios antropologijos principus – pagarbą sergančiajam kaip unikaliam ir savaime vertingam asmeniui, požiūrį į jį kaip į neperskiriamą kūno, sielos ir dvasios vienovę, kiekvieno asmens orumo ir jo nelygstamos vertės pripažinimą iki jo natūralios mirties. Todėl paliatyvioji slauga apima ne tik benemortazijos principą kaip praktinę pagarbaus požiūrio į kiekvieno asmens gyvybę išraišką, komandiškumo, bendruomeniškumo, integralumo ir dinamiškumo dimensijas, bet ir sielovadinį palydėjimą kaip empatišką, palydintį rūpinimąsi dvasine ir psichoemocine sergančiojo būkle jo ligos ir kančios akivaizdoje.

Kančios samprata Šventajame Rašte ir sergančiųjų patirtyse kaip prielaida sielovadiniam palydėjimui

Kančios tema – įvairialypė. Šv. Jono Pauliaus II apaštališkajame laiške „Salvifici Doloris“ teigiama, kad „kančios tema <...> yra universali ir lydi žmogų kiekvienoje geografinėje vietoje: tam tikra prasme ji koegzistuoja su žmogumi pasaulyje ir todėl turi būti vis iš naujo apsvaistoma“.²⁹ Tai gyvenimo neišvengiamybė, kuri ištinka „įvairiais <...> gyvenimo momentais, pasireiškia įvairiais būdais ir skirtingais mastais; tačiau vienu ar kitu atveju kančia atrodo beveik *neatskiriama susijusi su žemiškąja žmogaus egzistencija*“³⁰, nes paliečia visą asmenį – jo fizinę būseną, emocinę, psichinę ir dvasinę sveikatą, kelia suvoktas ir nesuvoktas baimes, vidinę sumaištį, skausmą, nevirtį, abejones. Kaip patvirtino empirinio tyrimo rezultatai, žinia apie ligą ir joje patiriamą fizinę ir dvasinę kančią kelia baimes, nesaugumo, gėdos, kaltės ir kitus jausmus bei rekacijas – vienišumo ir nepilnavertiškumo patirtis, jautimąsi našta, gyvenimo prasmės praradimą, nevirtį ir kt. (žr. 2 lent.).

Kančios patirtis neišvengiamai įtraukia visą žmogų – jo fizinę būklę ir savijautą, jausmus, mąstymą, dvasinius išgyvenimus, veikia ir jo socialinius ryšius. Kančios daugialypiškumą atskleidžia tiek Biblijoje atpažįstamos kančios sampratos, tiek atskiros mokslo sritys, gvildenančios kančios, netekties, praradimų

²⁹ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 4.

³⁰ Ibid, 3.

klausimus.³¹ Pasak šv. Jono Pauliaus II, „Šventasis Raštas yra didžioji *knyga apie kančią*“³², kurioje dėl požiūrio į žmogų kaip kūno ir sielos vienovę atpažįstamas glaudus fizinės kančios, skausmo ir ligos ryšys su dvasiniu, moraliiniu skausmu, nes „moralinės kančios turi savo „fizinius“, arba kūniškuosius, komponentus ir dažnai atsiliepia viso organizmo būklei.“³³

Pasak šv. Jono Pauliaus II,

tai, ką išreiškiame žodžiu „kančia“, ypač *esminga žmogaus prigimčiai*. Kančia gili kaip pats žmogus būtent todėl, kad ji savotiškai išreiškia žmogui būdingą gelmę ir savo ruožtu ją pranoksta. Kančia atrodo priklausanti žmogaus transcendencijai: ji yra vienas iš dalykų, kur žmogui tam tikra prasme „skirta“ pranokti save patį.³⁴

Tai atskleidžia kančios daugiasluoksniškumą ir žmogiškai jautrią, trapią, bet labai reikšmingą susidūrimo su ja kasdienybėje erdvę, kančios patirties ir tikėjimo sąveiką. Viena vertus, „žmogiškoji kančia sukelia *užuojautą*, taip pat *pagarbą* ir savotiškai *baugina*.“³⁵ Tai skatina pažvelgti į kelias Šventajame Rašte atpažįstamas kančios sampratas:³⁶

a) *Kančia kaip baismė, individualios ar bendruomeninės kaltės padarinys*.³⁷ Ši retribucijos arba atpildo principu (mąstymu, kad veiksmas ir jo padariniai yra tiesiogiai susiję) grindžiama kančios samprata sutinkama išskirtinai Senajame Testamente, ypač pasakojimuose apie Išrinktosios tautos santykį su

³¹ Bronnie Ware, *5 dažniausios apgailestavimų priežastys...*; Elisabeth Kuebler-Ross, *Apie mirtį ir mirimą...*; Kristina Ona Polukordienė, *Netekčių psichologija* (Vilnius: Panevėžio spaustuvė, 2008).

³² Čia šv. Jonas Paulius II mini eilę Biblijoje minimų kančia paženklintų situacijų, kurios pirmiausia susiję su moraline kančia: „mirties pavojus, vaikų mirtis, ypač pirmgimio ir viengimio sūnaus mirtis, taip pat bevaikystė, tėvynės ilgesys, persekiojimas ir aplinkos priešiškus, kenčiančiojo pajuoka ir panieka, vientvė ir apleistumas; be to, taip pat sąžinės priekaištai, sunkumas suprasti, kodėl niekšas klesti, o teisusis kenčia, neištikimybė ir nedėkingumas, patiriamas iš draugų bei kaimynų ir galiausiai savo tautos nelaimė“ (Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 6).

³³ Ibid, 6.

³⁴ Ibid, 4.

³⁵ Ibid, 5.

³⁶ J. Wehrle, „Der leidende Mensch und der mitleidende Gott. Ein Beitrag zur Anthropologie und Theologie des Alten Testaments“, *Bibel und Ethik* 4 (Münster: LIT Verlag, 2012); E. Angehrn, „Leiden und Erkenntnis“, *Das Mass des Leidens: klinische und theoretische Aspekte seelischen Krankseins* (2003), 25–43; John Piper, Justin Taylor, *Suffering and the Sovereignty of God* (Wheaton, Illinois: Crossway Books: 2006); Glenn M. Penner, *Im Schatten des Kreuzes. Verfolgung und Christusbefolgung – Eine biblische Theologie* (Witten: SCM R. Brockhaus, 2011); Antanas Maceina, *Jobo drama* (Vilnius: Vyturys, 1997); „Modelle zur Erklärung von Leid (Klaus Koenen)“, Renate Egger-Wenzel, *Leid / Leiden* (AT), Deutsche Bibelgesellschaft, *Das wissenschaftliche Bibellexikon im Internet (WiBiLex)*, *bibelwissenschaft.de*, žiūrėta 2018 lapkričio 16, https://www.bibelwissenschaft.de/fileadmin/buh_bibelmodul/media/wibi/pdf/Leid_Leiden_AT_2018-09-20_10_38.pdf, 2–4; Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 5.

³⁷ „Modelle zur Erklärung...“, 2; Glenn M. Penner, *Im Schatten des Kreuzes...*

Dievu. Pagrindinė šios sampratos motyvas – Išrinktosios tautos (ne)ištikimybė Sandorai: kai Išrinktoji tauta yra ištikima, Dievas ją laimina, kai ji ištikimybę sulaužo – baudžia (pvz., Įst 28, 1–22). Schematiškai tai būtų galima pavaizduoti taip: Izraelio nuopuolį seka Dievo bausmė; bausmės sulaukę izraelitai gailisi, keičia savo elgesį ir sulaukia Dievo atleidimo (plg. Ts 3, 7–11a).

Kančios kaip bausmės samprata atsispindi ir kitose Šventojo Rašto knygose (pvz., Ps 32, 10; Pat 10, 30; Pat 26, 27; Sir 27, 25–27³⁸). Čia kančia atpažįstama kaip Dievo bausmė miestui (Sodomai ir Gomorai, plg. Įst 29, 22; Iz 13, 19; Hbr 1, 7), tautai ar šaliai (plg. Iz 23, 4–5, Jer 46, 21, Jer 49, 8.23–32, Ez 35, 5), taip pat kaip Izraelio nusigręžimo nuo Dievo (Jer 18, 17, Iz 17, 11), Sandoros sulaužymo (Jer 11, 1–17, Įst 31, 16–17) padarinys.³⁹ Kančia kaip bausmė atpažįstama ir Jobo pokalbyje su draugais. Pastarajame išvelgiamą retribucijos principą plačiau komentuoja šv. Jonas Paulius II: „kadangi jį prispaudė tokia daugybė įvairių baisių kančių, jis turi būti kažkuo labai nusikaltęs. Nes kančia, tvirtino jie, visuomet ištinka žmogų kaip bausmė už nusikaltimą. Ją siunčia absoliučiai teišsus Dievas, ir ji pagrindžiama teisingumu“.⁴⁰ Jobo draugų įsitikinimu, „kančia gali būti prasminga tik kaip bausmė už nuodėmę, taigi tik Dievo, kuris už gera moka geru, o už pikta baudžia, teisingumo plotmėje“, nes „už prasižengimus, nuodėmes ir nusikaltimus objektyvi moralinė tvarka reikalauja bausmės. Šiuo požiūriu kančia atrodo kaip „pateisintas blogis“⁴¹ ir teisingumas.

Kančios kaip bausmės samprata matoma ir tiriamųjų patirtyse. Čia išryškėjęs ligos ir joje patiriamos kančios kaip bausmės prėmimas atspindi du požiūrio taškus: viena vertus, liga priimama kaip pelnyta bausmė („*kad sergu, gal aš nusipelniau*“), kita vertus, kančios kaip bausmės suvokimas išryškėja per pakitusį santykį su šeima ir dėl to išgyvenamą vienišumą („*didžiausia bausmė yra, kad esu vieniša. Turiu šeimą, bet su jais taip pat jaučiuosi vieniša. Kai jie atvažiuoja, laukiu, kada jie išvažiuos, kad galėčiau būti viena*“, žr. 1 lent.). Taigi, tiriamųjų požiūris į kančią kaip bausmę remiasi, iš vienos pusės, dabartinėmis jų patirtimis, iš kito pusės, siejamas su praeitimi išvelgiant retribucijos principą.

b) *Kančia kaip išbandymas*.⁴² Ryškiausias šios sampratos pavyzdys – Abraomo išbandymas (Pr 22, 1–18). Jo atliepas į Dievo siųstą išbandymą liudija, kad tai iš jo reikalauja drąsos, pasitikėjimo, klusnumo ir nuolankumo. Nors ir turi tarnų, Abraomas viską daro pats, nepavesdamas dalies darbų tarnams,

³⁸ Ibid, 2.

³⁹ Ibid, 5.

⁴⁰ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 10.

⁴¹ Ibid, 10.

⁴² „Modelle zur Erklärung...“; 3; Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 11.

neskubėdamas, neįprastai: pirmiau pasibalnoja asilą; paskui pasikviečia tarnus ir sūnų ir tik tada priskaldo deginamajai aukai reikalingų malkų. Atrodo, logiškiau būtų dalį darbų pavesti tarnams, pirmiau priskaldyti malkų ir tik tada pasibalnoti asilą, pasikviesti sūnų. Panašu, kad Abraomo elgesys netiesiogiai liudija apie jo vidinę kančią, ženklina jame vykstančią vidinę dramą (Pr 22, 3).⁴³

Kančios kaip išbandymo samprata *Šventajame Rašte* siejama ir su siekiu pažinti žmogaus širdies nuostatą, patikrinti jo ištikimybę.⁴⁴ Šis motyvas atpažįstamas ir dalyje Jobo knygos. Pasak šv. Jono Pauliaus II,

ši knyga aiškiai parodo, kad šios tvarkos principai negali būti taikomi besąlygiškai ir paviršutiniškai. Nors kančia iš tikrųjų turi bausmės prasmę, kai ji siejasi su kalte, tačiau *netiesa*, kad kiekviena kančia yra *kaltės padarinys ir turi bausmės pobūdį*. <...> Apieškinimas <...> atskleidžia nekalto žmogaus kančios problemą: kančią be kaltės. Jobas nebuvo nubaustas, nebuvo jokios priežasties skirti jam bausmę, nors jam ir teko iškęsti labai didelį išbandymą. <...> Jeigu Viešpats sutinka kančiomis išbandyti Jobą, jis daro tai norėdamas *parodyti jo teisumą*. Kančia turi išbandymo pobūdį.⁴⁵

Požiūris į kančią kaip išbandymą išryškėjo ir vienos tiriamosios patirtyje, į kurią žvelgiant atpažįstamas ne tik kančios kaip išbandymo priėmimas, bet ir apčiuopiama kančios kaip slėpinio nuojauta vis dar tikintis atpažinti ligos ir joje patiriamos kančios prasmę ir priežastį: „*aš meldžiuosi, bet nesuprantu. Man atrodo, kad daug reiškinijų yra atsiunčiama, aš įsitikinęs, lyg tai kaip koks išbandymas. Man labai dažnai <...> yra, kad aš turiu kentėti. <...> Kankinuosi parą ar dvi ir pasirodo, kad tik kankinimasis mano reikalingas. Aš nežinau, kodėl man siunčia tokius išbandymus, nesuprantu*“ (žr 1 lent.).

c) *Kančia kaip auklėjamoji, ugdymo priemonė*.⁴⁶ Kančia čia suvokiama ne kaip savitikslė, o kaip priemonė, būdas (at)pažinti tiesą, ją priimti ir su ja susigyventi, suprasti savo vietą ir užduotį kūrinijoje, pažinti tiesą apie save ir suvokti savo „kūriniškumą“, taigi, ir ribotumą bei trapumą. Žmogui kylantys sunkumai čia gali būti suprantami kaip Dievo duota galimybė taisyti mokantis iš klaidų (pvz., Ps 119; 2 Mak 6, 12–17; Išm 3, 5⁴⁷). Kančios perspektyva čia įgauna kitą išraišką, nei retribucijos modelyje: žvilgsnis krypsta ne atgal (į padarytą

⁴³ „Modelle zur Erklärung...“, 2–4.

⁴⁴ Ibid, 3.

⁴⁵ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 11.

⁴⁶ „Modelle zur Erklärung...“, 3.

⁴⁷ Ibid, 3.

nuodėmę), bet į priekį (po nuodėmės atsiradusią galimybę keistis), todėl kančia suprantama kaip laikina, praeinanti ir ugdanti, formuojanti asmens sąmonę ir savimonę,⁴⁸ atspindinti Dievo gailėstingumą ir kvietimą atsiversti.

Ši kančios samprata bene dažniausiai atpažinta tiriamųjų patirtyse. Kelios tyrime dalyvavusios moterys į savo ligą žvelgė kaip į galimybę keisti ne tik požiūrį, bet ir vidines nuostatas. Dalintasi patirtimi apie kintantį požiūrį į liūdesį („tik liūdesys mano viso gyvenimo palydovas, ką anksčiau laikiau natūralia būseną. Vėliau supratau, kad tai didelė nuodėmė ir ėmiau ją išpažinti. <...> Prie to ėjau ilgai ir palaipsniui, Dievo prašydama pagalbos, kad suprasčiau savo klaidas ir nuodėmes“, žr. 1 lent.). Kita tiriamoji dalijosi patirtimi, kaip liga mokė ją nuolankumo priimant besikeičiantį ir silpstantį kūną, kintančią išvaizdą („aš visada būdavau susitvarkius, plaukus ir rūbus žiūrėjau. Tokį darbą dirbau. <...> Gal čia mano tokia puikybė buvo, Dievas dabar nori parodyti, kad dantys krenta vienas po kito, galva nesutvarkyta. <...> Gal čia yra nušluostymas nosies, kad gali būti ir tokia, reikia priimti save ir tokią. <...> Sunku tai priimti“, žr. 1 lent.). Kita vertus, pastebėta, kad ligos kaip auklėjamosios, elgseną ir savęs priėmimą keičiančios situacijos suvokimas atskleidžia kintantį tiriamųjų santykį su Dievu permąstant savo pašaukimą ir atliepimą Dievo planui: „aš iš mažens buvau pikta ir labai griežta ir aš manau, kad Dievas mane siuntė, kad būčiau gera, o aš tą šviesią lentą sutepiau. Daug buvo tokių poelgių, kurių aš nekartočiau dabar. Galbūt ne to iš manęs laukė, kaip tikėjosi“ (žr. 1 lent.). Kita vertus, tyrimas leidžia apčiuoti, kaip ligos palietas žmogus mokosi retrospektyviai peržvelgti savo gyvenimišką patirtį, priimti silpstančias fizines ir dvasines jėgas: „aš visą gyvenimą buvau labai stipri, šokau daug, visur važinėjau, nebijojau komandiruočių, būdavau po kelis mėnesius išvykus. Dabar likau silpna, paliėgus, man viskas sunku. Kažkaip nebe tas žmogus pasidariau“ (žr. 1 lent.).

d) *Kančia kaip slėpinys*.⁴⁹ Pagal šią sampratą žmogus gali niekada ne(at)pažinti tikrosios kančios priežasties, todėl ji jam lieka neįmintu slėpiniu, mįsle. Klasikinis šios kančios sampratos pavyzdys – Jobas, kuris buvo „be priekaištų ir doras, <...> dievobaimingas <...> šalinosi nuo pikto“ (Job 1, 1). Jobo istorija ragina kitaip pažvelgti į jau aptartas kančios sampratas, tame tarpe į minėtą retribucijos principą: Jobas buvo doras, teisus, su kitais elgėsi dorai, todėl ir sunkiausi jį užklupę išbandymai, kančia ir netektys jo „neapiplėšė“: ir didžiausiame, jam nesuprantamame blogyje jis išgyveno jo būtį perkeičiantį gėrį – ne

⁴⁸ „Modelle zur Erklärung...“, 2–4.

⁴⁹ „Modelle zur Erklärung...“, 3–4; vardas Piper, vardas Taylor, *Suffering and the Sovereignty of God...*; Antanas Maceina, *Jobo drama...*

tik pasikeitusį gyvenimą, bet ir iš esmės perkeistą susitikimą su Dievu ir Jo pažinimą: „iš tikrųjų kalbėjau apie tai, ko nesupratau, apie dalykus, pranokstančius mane savo nuostabumu, kurių nežinojau. <...> Buvau girdėjęs gandus apie tave, bet dabar mano akys regi tave; todėl aš gėdinuos visko, ką esu pasakęs, ir atgailauju dulkėse ir pelenuose“ (Job 42, 3b.5–6). Šia kančios samprata nemanoma, kad kančia yra kažkas negatyvaus, tiesioginė nuodėmės pasekmė ar bausmė. Čia ji atsiskleidžia kaip slėpinys, kurio žmogus nepajėgus iki galo suvokti, bet kviečiamas atpažinti, kad kančia gali būti perkeičianti patirtis, įgalinanti kitaip patirti Dievą, išgyventi Jo artumą. Kenčiantysis čia atsiskleidžia kaip tvirtas ir ištikimas (pasi)tikėjime, nuolankus, besąlygiškai pasitikintis Dievu ir sunkiausiuose išbandymuose.

Kančios kaip slėpinio samprata išryškėjo ir empiriniame tyrime. Dvi tiriamosios teigė, kad jas aplankiusi liga paliko jas nežinioje ir iki šiol jos negauna atsakymų, „už ką mane Dievas baudžia“; „kodėl taip atsitinka“. Tiriamosios teigė, kad nuolat meldėsi ir klausė, ką jos padarė blogo, „už ką? Dieve už ką mane baudi?“, tačiau negavo aiškių atsakymų, „kodėl <...> ta liga siūsta, kodėl <...> siunčia tokius išbandymus“ (žr. 1 lent.). Nors šiose patirtyse tiesiogiai įžvelgiamas ir ligos kaip bausmės pajautimas, išryškėja ir jos kaip slėpinio, mįslės priėmimas, noras gauti atsakymus į klausimus apie kančios prasmę, priežastį ir tikslą.

e) *Kančia kaip Dieviškojo plano dalis.*⁵⁰ Ši kančios samprata atsiskleidžia Juozapo istorijoje (Pr 50), kurioje brolių išdavystės ir savanaudiškumo patirtis vėliau atsiskleidžia kaip Dievo plano dalis: „be to, nors jūs ir sumanėte man pikta, Dievas pakeitė tai į gera – leido išlaikyti daugelį žmonių, kaip jis šiandien ir daro“ (Pr 50, 20). Ši samprata kviečia žvelgti į žmogaus patiriamą kančią ne kaip į atsitiktinių įvykių seką ar bausmę, bet kaip į nuoseklų Dievo planą, kuriuo Jis kviečia žmogų eiti, kurio galutinį tikslą Jis pramato ir nuosekliai link jo veda. Tai viltingas žvilgsnis į kančią. Tai žinia, kad net ir skaudžiausi pažeminimai, artimųjų, bičiulių apleidimas ir atstūmimas nelieta be atlygio, o gali atvesti į neįtikėtiną Dievo malonės patirtį ir išgelbėjimą didžiausiuose sunkumuose.

Sąlyginai panaši kančios samprata išryškėjo ir kalbantis su dviem tiriamosiomis, nors vienos iš jų atveju analogija tėra netiesioginė. Tiriamoji žvilgsnį kreipė į sapne aplankiusią patirtį su viltimi, kad tai buvo nuoroda į jos laukiančią laimingą amžinybę („po sapno apie gražų butą man ramu, kad amžinybėje aš jau turiu vietą, todėl aš nebijau mirti. <...> Aš jau pasiruošusi dangui“). Kita tiriamoji ją aplankiusią retą ligą priima kaip Dievo valią, taigi, Jo plano dalį,

⁵⁰ „Modelle zur Erklärung...“, 3.

todėl linkusi su ja susitaikyti ir ją priimti („*kad aš dabar guliu, priimu, kad tokia Dievo valia. Liga, kuria susirgau, žmonės suserga trys į metus, ir retai moteris. Ir aš susirgau. Reiškia, tokia Dievo valia. Aš tai priimu, nes tokia Dievo valia, tai turbūt yra prasminga, taip reikėjo turbūt*“ (žr. 1 lent.).

f) *Kančia kaip permaldavimo auka*.⁵¹ Ši kančios samprata – virsmas Bibli-jiniame požiūryje į kančią. Jos užuomagos atsekamos Izaijo knygoje, pasako-jime apie kenčiantį tarną (Iz 53, 2–6), kuriame atpažįstamas Kristaus pro-vaizdis (plg. Mt 27, 28–31, 39–44). Pagrindinė šios kančios sampratos mintis yra ta, kad teisiojo kančia, jo auka gali perkeisti neteisiojo gyvenimą. Tame (Iz 53, 10–12) atpažįstama tiesioginė aliuzija į Kristaus kančią (plg. Jn 12, 29–33; Jn 19, 28–30; Lk 23, 33–48 ir kt.). Šv. Jono Pauliaus II teigimu, „labiau nei šis kančios aprašymas pranašo žodžiuose mus sukrečia *Kristaus aukos gelmė*. Jis, nors būdamas nekaltas, užsikrauna visų kančias, nes prisiima ant savęs visų nuodėmes. <...> Visa žmogiškoji nuodėmė savo apimtimi ir gelme tampa tikraja Atpirkėjo kančios priežastimi. <...> Tai „pavaduojamoji“ kančia; tačiau pirmiausia tai yra „atperkamoji“ kančia“.⁵² Dar daugiau, „Kristus *kenčia laisva valia ir kenčia nekaltas*.“⁵³

Tiriamųjų patirtyje tokia kančios samprata tiesiogiai neatsekama, tačiau kelios tiriamosios teigė, kad išgyvendamos fizinį ir dvasinį skausmą vienijasi su Kristumi jo kančioje norėdamos įprasminti savo gyvenimą, prisijaukinti ligą ir mirtį bei pagelbėti artimiesiems ir nepažįstamiems. Jas aplankiusioje ligoje jos įprasmina savo gyvenimą ir tikėjimą. Per tai atsiskleidė dar viena čia neminėta kančios samprata – *požiūris į ligą kaip į tikėjimo ir gyvenimo įprasminimo priemonę*. Šiuo atveju išryškėja tiriamųjų žvilgsnio perkėlimas nuo asmeninės kančios į Kristaus kančią ir siekis *įprasminti, įveikinti savo ligą bei kančią* („*prašiau Dievo, gal kiek aš jam padėsiu, jei jisai čia tiek kentėjo, tai gal aš čia savo kryžių nešu ir gal jį man reikia nešti*“; „*Dievui sakau: „teesie man pagal Tavo Žodį“ ir „Tavo garbė ir šlovė tepasireiškia per mano ligą*“, žr. 1 lent. ir 3 lent.). Tiriamųjų teigimu, liga „*verčia save analizuoti, ieškoti klaidų ir įgauna prasmę vienijantis su Kryžiumi. Juk jis ne tik kančios, bet ir prisikėlimo ženklas. Juk per Jį Jėzus mus atpirko. Tai neįtikėtinas stebuklas. <...> Taip kad mums nėra ko bėdavoti, juk esame kartu su Atpirkėju*“, žr. 3 lent.). Kartu ligoje atrandama kančios prasmė, vyksta gyvenimo prasmės perkeitimas: ji „*daug priverčia susimąstyti. Be kančios žmogus nematys daug dalykų. <...> Kančia atveria kelius link Dievo*“ (žr. 1 lent.).

⁵¹ „Modelle zur Erklärung...“, 3–4; Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 17.

⁵² Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 17.

⁵³ Ibid, 18.

1 lentelė. Sergančiųjų kančios samprata: kokybinės kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Sukbaketorija	Įrodantys teiginiai
Ligos / kančios samprata	Liga kaip Dievo planas / valia	„Po sapno apie gražų butą man ramu, kad amžinybėje aš jau turiu vietą, todėl aš nebijau mirti. Ką aš čia paliksiu, vaikai jau užaugo, aš jau pasiruošusi dangui“ (C., 85 m.); „Kad aš dabar guliu, priimu, kad tokia Dievo valia. Liga, kuria susirgau, žmonės suseraga trys į metus, ir retai moteris. Ir aš susirgau. Reiškia, tokia Dievo valia. Aš tai priimu, nes tokia Dievo valia, tai turbūt yra prasminga, taip reikėjo turbūt. Aš esu optimistė“ (E., 70 m.)
	Liga kaip bausmė	„Didžiausia bausmė yra kad esu vieniša. Turiu šeimą, bet su jais taip pat jaučiuosi vieniša“ (C., 85 m.); „Kad sergu, gal aš nusipelniau. Ir pagal Šv. Raštą daug aš esu skaičius tą Šv. Raštą“ (G., 78 m.)
	Liga kaip auklėjamoji priemonė	„Aš visą gyvenimą buvau labai stipri, šokau daug, visur važinėjau, nebijojau komandiruočių, būdavau po kelis mėnesius išvykus. Dabar likau silpna, paliegu, man viskas sunku. Kažkaip nebe tas žmogus pasidariau“ (D., 85 m.); „Aš iš mažens buvau pikta ir labai griežta ir aš manau, kad Dievas mane siuntė, kad būčiau gera, o aš tą šviesią lentą sutepiau. Daug buvo tokių poelgių, kurių aš nekartočiau dabar. Galbūt ne to iš manęs laukė, kaip tikėjosi. <...> Aš galvoju, kad buvau sukurta gera, bet aš neišlaikiau to“ (G., 78 m.); „Tik liūdesys mano viso gyvenimo palydovas, ką anksčiau laikiau natūralia būseną. Vėliau supratau, kad tai didelė nuodėmė ir ėmiau ją išpažinti. Dabar nėra taip deginančiai sunki ta nevilts, bet ji nėra visiškai pasitraukusi. <...> Dabar naudoju šiuos religinius elementus. <...> Prie to ėjau ilgai ir palaiapsniui, Dievo prašydama pagalbos, kad suprasčiau savo klaidas ir nuodėmes“ (A., 59 m.); „Kai susirgau, pasidariau romesnė, <...> ramesnė. Gal pasidariau biškį kitokia. <...> Senai prašiau sveikatos, dabar prašau dvasinės ramybės ir stiprybės, kad atlaikičiau viską“ (E., 70 m.); „Aš visada būdavau susitvarkius, plaukus ir rūbus žiūrėjau. Tokį darbą dirbau. <...> Gal čia mano tokia puikybė buvo, Dievas dabar nori parodyti, kad dantys krenta vienas po kito, galva nesutvarkyta. Aš buvau visai kitokia. <...> Nuostaba ima mane pamačius dabar ir kokia buvau. Gal čia yra nušluostymas nosies, kad gali būti ir tokia, reikia priimti save ir tokią. <...> Aš niekada tokia gyvenime nebuvo, sunku tai priimti. Liga paverčia žmogų kažkuo kitu“ (G., 78 m.)

1 lentelės tęsinys

Kategorija	Sukbaketorija	Įrodantys teiginiai
Ligos / kančios samprata	Liga kaip slėpinys	„Visą laiką labai meldžiausi. Klausiau ką aš padariau blogo? Už ką? Dieve už ką mane baudi? Atsakymų ligi šiol nerandu, už ką mane Dievas baudžia“ (C., 85 m.); „Kodėl man ta liga siūsta, tai nežinau. <...> Aš nežinau, kodėl man siunčia tokius išbandymus, nesuprantu“ (G., 78 m.); „Atsakymų nerandu ir kol kas į daugelį klausimų nerandu, tik aš turiu vilties. Aš gyvenu su viltimi“ (C., 85 m.); „Negaliu suprasti, kodėl taip atsitinka, aš nesijaučiu, kad būčiau nusikaltus. Gal aš nemoku bendrauti, melstis, susikaupti <...>. Aš nežinau, ar čia mane baudžia, ar tas mano kryžius yra paženklintas“ (G., 78 m.)
	Liga kaip gyvenimo ir tikėjimo įprasminimas	„Prašiau Dievo, gal kiek aš jam padėsiu, jei jisai čia tiek kentėjo, tai gal aš čia savo kryžių nešu ir gal jį man reikia nešti. Aš su tuo sutikau, kad aš nešiu, Dieve, kryžių savo, kiek tu man leisi“ (D., 85 m.); „Kančia daug priverčia susimąstyti. Be kančios žmogus nematys daug dalykų. Matau, kad žmonės nepažinę kančios nemąsto, o aš daug mąstau, kančia priverčia mane mąstyti. Jei nebūtų kančios, kam čia mąstyti. Kai yra kančia ir esi vienas, kur daugiau reikia eiti jeigu ne pas Dievą. Kančia atveria kelius link Dievo“ (C., 85 m.)
	Liga kaip išbandymas	„Aš meldžiausi, bet nesuprantu. Man atrodo, kad daug reiškinijų yra atsiunčiama, aš įsitikinęs, lyg tai kaip koks išbandymas. Man labai dažnai gyvenime, net smulkmenose yra, kad aš turiu kentėti. <...> Kankinuosi parą ar dvi ir pasirodo, kad tik kankinimasis mano reikalingas. Aš nežinau, kodėl man siunčia tokius išbandymus, nesuprantu“ (G., 78 m.)

Kančios sampratų gausa rodo, kad Biblija nepateikia ir negali pateikti vienos visaapimančios kančios sampratos. Nepaisant to, kaip rodo Šventajame Rašte atsekamų ir tiriamųjų patirtyse atsiskleidusių kančios sampratų analizė, jose vienaip ar kitaip keliami klausimai „kodėl?“. Pasak šv. Jono Pauliaus II, tai sunkūs klausimai, dėl kurių „Dievo ir žmogaus santykiuose <...> kyla daug nepasitenkinimų ir konfliktų, o kartais pradedama apskritai neigti Dievą“⁵⁴, tačiau „beveik visuomet individas pasitinka kentėjimą *žmogiškai* protestuodamas ir *klausdamas „kodėl?“*. Žmogus klausia, kokia kančios prasmė ir ieško atsakymo žmogaus lygmeniu. <...> Dažnai to klausia Dievo ir Kristaus.“⁵⁵ Nepriklausomai nuo to, kaip suprantama ir priimama kančia, liga, skausmas, atviru

⁵⁴ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 9.

⁵⁵ Ibid, 26.

lieka klausimas – kaip elgtis išbandymų akivaizdoje? Kaip pasitikti ir palydėti kenčiantįjį, sergantįjį? Šventasis Raštas siūlo skųstis Dievui (Ps 22, 2–3), kaltinti Jį (Raud 2, 20–22), išpažinti savo nuodėmes (Ps 32), teigti savo nekaltumą ir melsti pagalbos (Ps 17). Tai kvietimas į dialogą, kuris sielovadiniam palydėjime gali skleistis tiek vertikaliajame (santykio tarp sergančiojo ir Dievo), tiek horizontaliajame (santykio tarp sergančiojo, jo šeimos narių ir dvasinio palydėtojo) lygmenyse. Šia prasme kančia ir sielovadinis palydėjimas ligoje atveria kelią dialogui su savimi, kitu ir Dievu, skatina prasmės paieškas.

S. Pfeifer čia pateikia keturis sielovadinio palydėjimo paliatyvioje slaugoje modelius, grįsdamas juos Pirmu laišku Tesalonikiečiams („*raginame jus, broliai: įspėkite nedrausminguosius, padrąsinkite silpnuosius, būkite kantrūs visiems!*“, 1 Tes 5, 14). Šiame modelyje atsižvelgiama į palydimojo situaciją ir patirtį.⁵⁶ Schematizuotai tai galima pavaizduoti taip: a) nedrausminguosius, maištaujančius, prieštaraujančius, nutolusius nuo tikėjimo, pamatinių gyvenimo vertybių vertėtų *įspėti*; b) palūžusius dėl patiriamos kančios, užklupusios ligos, išbandymų *guosti ir padrąsinti*; c) silpnuosius, nepajėgiančius, negebančius pasirūpinti savimi „*nešti*“, *apgauti globa, empatišku rūpesčiu ir dėmesiu*; d) nepriklausomai nuo sergančiojo situacijos, patirties, būsenos ir kitų aplinkybių būti kantriais su visais palydimaisiais.⁵⁷ Bet kokių atveju, pasak S. Pfeifer, sielovadinio palydėjimo tikslas yra: a) palydimo asmens *mąstymo keitimas* (plg. Rom 12, 2: „*ir neskite šiuo pasauliu, bet pasikeiskite atsinaujindami dvasia, kad galėtumėte suvokti Dievo valią, – kas gera, tinkama ir tobula*“); b) *paties asmens, jo vidiinių nuostatų keitimas* (plg. Ef 4, 22–24: „*privalu atsižadėti ankstesnio senojo žmogaus gyvenimo būdo, žlugdančio apgaulingais geismais, atsinaujinti savo proto dvasinėje gelmėje, apsilikti nauju žmogumi, sukurtu pagal Dievą teisume ir tiesos šventume*“); c) *asmens brandumo auginimas*, „*atstatymas*“.⁵⁸ Sielovadinis palydėtojas kviečiamas būti šalia sergančiojo, sąmoningai ar nesąmoningai pereiti su juo ir jo artimaisiais E. Kuebler-Ross minimus gedėjimo ir susitaikymo su netektimi (žmogaus, sveikatos, planų, etc.) etapus: neigimą ir izoliaciją, pyktį, derybas, depresiją, susitaikymą⁵⁹ kaip gynybos mechanizmus, padedančius kenčiančiajam išgyventi jį užklupusią kančią ir kartu neprarasti vilties. Kartu tai kvietimas susitikti su egzistenciniais (K. Jaspers⁶⁰) ir gyvenimo

⁵⁶ Samuel Pfeifer, *Seelsorge und Psychotherapie. Chancen und Grenzen der Integration*. Gesammelte Aufsätze aus den Tagungen für Psychotherapie und Seelsorge in Gwatt und Marburg (Marburg: 2016).

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Elisabeth Kuebler-Ross, *Apie mirtį ir mirimą...*

⁶⁰ Karl Jaspers, *Filosofijos įvadas* (Vilnius: Pradai, 1998).

prasmės (V. Frankl⁶¹) klausimais siekiant kančioje, ligoje atrasti prasmę kuriant atitinkamą vidinį nusistatymą.⁶² Šios prasmės atradimas reikalauja tiek kenčiančiojo, tiek jo palydėtojo pastangų, asmenybės, Dievo ir kančios sampratos pokyčių.⁶³ Sielovadinio palydėjimo užduotis tokioje situacijoje būti kartu su sergančiuoju, stengiantis „atkurti“, „atstatyti“, „paremti“ jo griūnančią būtį, net jei buvimas kartu reikštų tylėjimą kartu (pvz., Jobo istorija).

Minėti galimi sergančiųjų sielovadinio palydėjimo paliatyvoje slaugoje modeliai dera ir su aptartomis kančios sampratomis Šventajame Rašte ir tiriamųjų patirtyse: empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad dalies tiriamųjų kančios suvokimas ir priėmimas artimas kuriai nors Bibliijinei kančios sampratai, tad sielovadinio palydėjimo metu gali būti siejama su koncepcijomis Švento Rašto knygomis, istorijomis, ypač, kai palydimajam svarbūs dvasiniai pokalbiai tikėjimo, Švento Rašto temomis. Kai kurias kančios ligoje įveikos strategijas (būdus) pavyko identifikuoti tiriamųjų patirtyse. Detaliau jos aptariamos kitame skirsnyje.

Sielovadinis palydėjimas kančioje: kančios įveikos būdai, palydėjimo poreikis, iššūkiai ir galimybės

Kaip parodė teorinė ir empirinė reiškinių analizė, paliatyvioje slaugoje, kartu ir sielovadiniam palydėjime susiduriama su keliais iššūkiais. Vienas iš jų – redukcionistinis požiūris į sergantįjį. Pasak šv. Jono Pauliaus II,

nors kančia savo subjektyviuoju matmeniu kaip asmeninis vyksmas, glūdintis konkrečiame ir nepakartojamame žmogaus viduje, atrodo esanti beveik neapčiuopiama ir neperteikiama, tačiau būtent ji tuo pačiu metu savo „objektyviaja tikrove“ reikalauja būti traktuojama, apmąstoma ir suvokiama kaip eksplicitiška problema; ji reikalauja kelti esminius klausimus ir ieškoti į juos atsakymų.⁶⁴

⁶¹ Viktor Frankl, *Sielogyda. Gydytojo rūpestis – siela* (Vilnius: Vaga, 2012); Viktor Frankl, *Žmogus ieško prasmės* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2013); Viktor Frankl, *Žmogus prasmės akivaizdoje* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2010).

⁶² Ibid.

⁶³ Paminėtinas K. Frielingsdorfo tyrimas (N-591), kuriame analizuoti negatyvieji, demoniški Dievo įvaizdžiai (baudėjo, teisėjo, buhalterio, mirties Dievo, pasiekimų Dievo ir kt.) ir jų sąlygotas santykis su Dievu. Pastebėta, kad neišsąmoninti Dievo įvaizdžiai kelia baimes, kaltės jausmą, varžo, baugina ir slegia, tačiau juos išsąmoninus jie virsta pozityviais. Tai leidžia teigti, kad sergančiojo, jo artimųjų, sielovadinio palydėtojo Dievo įvaizdžiai gali veikti sielovadinį palydėjimą – komandos narių santykį su Dievu, kančios suvokimą, galimus būdus ją priimti / įveikti, su ja susigyventi (Karl Frielingsdorf, *Demoniški Dievo įvaizdžiai* (Vilnius: Katalikų pasaulis, 2003)).

⁶⁴ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“, 5.

Šios įžvalgos leidžia teigti, kad vienas iš sergančiojo situaciją tradicinėje medicinoje veikiančių veiksnių yra redukcionistinis požiūris į asmenį. Medicinoje į pacientą pirmiausia žiūri kaip į objektą, kuriam reikalinga medicininė pagalba. T. y. ligonis pirmiausia matomas ne kaip unikalus asmuo su sava patirtimi, psychosocialine ir emocine būseną, poreikiais, stiprybėmis ir silpnybėmis, bet kaip fiziškai sergantis kūnas, kuriam reikalingas medicininis gydymas. Šį požiūrį atspindi ir tiriamųjų patirtys: „*galbūt didžiausi iššūkiai, tai kai susiduri su medicinos ydinga sistema. Pirma, tai nuostata, kad ateina žmogus pas gydytoją, o tas jį turi pagydyti vaistais. Bet kokia paties žmogaus atsakomybė už savo sveikatą ar priežasčių ieškojimas visiškai atmetami. Tik akiai turi klausyti gydytojo, kuris nevensia tavęs pagąsdinti ar tau pameluoti*“ (žr. 2 lent.). Dėl redukcionistinio požiūrio į asmenį pacientas tampa *ne subjektu*, o fiziškai gydytinu *objektu* pamirštant ar net ignoruojant jo emocinę, socialinę, psichologinę, dvasinę dimensijas. Dėl tokio redukcionistinio žvilgsnio į ligonį diagnozę išgirdęs asmuo lieka vienas su išgirsta žinia, baimėmis, nesaugumo jausmu, nerimu, nežinia, egzistenciniais klausimais *ar tikrai? kodėl? kas manęs laukia? kiek man dar liko gyventi? kas pasirūpins mano artimaisiais?* ir t. t. Šią patirtį iliustruoja ir tiriamosios (žr. 2 lent.).

Kitas iššūkis, kylantis sielovadiniamė paydėjime – emociniai ir psichologiniai sunkumai priimant ligą. Tiek kitų autorių tyrimai, tiek empirinio tyrimo duomenys rodo, kad ligos diagnozė sergančiam paprastai kelia baimę, nesaugumą, netikrumą dėl ateities, sąmoningą ar nesąmoningą izoliaciją, ypač jei diagnozė yra sudėtinga, „gėdinga“: „*buvo baimė didžiulė, bet aš nepasidaviau. <...> Buvo gėda prieš kitus žmones*“; „*liga atima visavertį gyvenimą. <...> Nėgaliau į orą išėiti, išveža mane su vežimėliu. Jaučiuosi, kaip paukštėlis uždarytas į narvelį*“; „*ir toj slaugoj mane kilnoti turi, šluostyti turi, pampersus uždėt nakčiai. Tas viskas mane žemina kaip žmogų*“ (žr. 2 lent.). Tiriamosios dalinosi tiek emociniais / jausminiais patyrimais išgirdus ligos diagnozė (*neviltimi, baime, pykčiu, neigimu, netikėtumu/nepasirengimu ligai arba ramiu, susitaikančiu ligos priėmimu*), tiek ir ilgalaikiais patyrimais, būsenomis ligoje (*vieniškumo, nepilnavertiškumo patirtimis, gyvenimo prasmės praradimu, nenoru gyventi, jautimusi našta kitiems, vienpusišku požiūriu į sergantįjį*, žr. 2 lent.). Kaip atskleidė tyrimo rezultatai, dalį šių patirčių tiriamosioms pavyko daugiau ar mažiau pakeisti sielovadinio palydėjimo dėka, taip pat palaipsniui kintant požiūriui į save, savo ligą, artimuosius, tikėjimą ir santykį su Dievu (žr. 3–4 lent.).

2 lentelė. Jausmai išgirdus diagnozę ir patirtys ligoje: kokybinės kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Jausmai išgirdus diagnozę	Neviltis	„Jausmų buvo visokių. Buvo daug ašarų. Verkiu ir galvoju, nu ką, kas man gali padėti, tik Dievas <...> man davė jėgų“ (C., 85 m.); „Iš karto aš nepriėmiau savo ligos, jaučiausi labai sugniuždyta“ (C., 85 m.); „Labai stipri buvau. Dabar sunku man save priimti silpną. <...> Aš dabar verkti labai greitai pradėdau, ko mano gyvenime nebuvo niekada“ (G., 78 m.)
	Baimė	„Po operacijos mano gyvenimas pasikeitė, aš nebegalėjau vaikščioti. <...> Pradžioje pradėjau vaikščioti su viena lazdele, nukritau, tada visai išsigandau“ (D., 85 m.)
	Pyktis	„Sunkiausia, kad reikėjo išeiti iš savo namų, verkiau kai reikėjo palikti savo lovytę. Man pikta, kad taip greitai reikėjo išvažiuoti į slaugos ligoninę. Man buvo pikta, kad turėjau išvažiuoti, pikta buvo ant visų“ (E., 70 m.)
	Neigimas	„Dabartinė mano liga, kai pasakė gydytoja aš nepriėmiau jos sprendimo. <...> Aš sakiau, kad neteisybė, aš netikiu. <...> Nepatikėjau ir skaičiau, kad čia nesąmonė“ (G., 78 m.)
	Netikėtumas	„Liga mane ištiko labai staigiai. Man davė toks skausmas per nugarą, kad mane laikė du vyrai ir mano kojos jau nelaike“ (E., 70 m.)
	Ramus ligos priėmimas	„Priėmiau savo ligą labai ramiai. Reikėjo mane operuoti, bet aš buvau labai rami. Galvojau, kaip bus, taip bus, ką aš galiu pakeisti? Nieko. <...> Nepergyvenau labai“ (E., 70 m.)
Reakcijos ir patirtys sužinojus diagnozę, ligos metu	Vienatvė	„Artimieji nedalyvauja mano gyvenime, aš esu viena. <...> Mažai palaikome ryšius, anūkas užsiėmęs darbuose. <...> Su dukra nelabai geras santykis“ (D., 85 m.); „Sunkiausia, kad neturiu artimų žmonių, kurie su manimi kartu sirgtų. Labai trūksta bendravimo su dukra, bet aš jau nebeatgausiu jos meilės. Anūkas turi savo šeimą. <...> O daugiau nieko neturiu“ (D., 85 m.); „Nieko neliko, jokių giminių neturiu, vyras mirė, liko dvi dukros. Mano dukros labai užsiėmusios, dirba sunkiai, rūpinasi savo šunimis, vaikais ir man nelieka laiko“ (E., 70 m.)
	Gyvenimo prasmės praradimas	„Mane pasodina, tuomet aš skaitau, turiu savo vietą. Tuomet man atsirado toksai jausmas, kad nėra tikslo gyventi. <...> Dabar jau nebėra tikslo gyventi. <...> Bendrai gyvenimas jau yra nevertingas, nereikalingas, jis niekam nieko neduoda“ (G., 78 m.)

2 lentelės tęsinys

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Reakcijos ir patirtys sužinojus diagnozę, ligos metu	Nenoras gyventi	„Kai aš nustojau vaikščioti, aš nebenoriu gyventi. <...> Sukausto žmogų, ir jis nei ryt nebegali, užtai aš noriu tokį raštą pasirašyti, kad manęs nekankintų, jokių vamzdelių, jokių nieko. Duotų numirti ir viskas. Norėčiau, kad taip būtų“ (G., 78 m.)
	Jautimasis našta	„Jaučiuosi našta dukrai. Jeigu aš galėčiau apsitarnauti, pati atsistočiau, apsiprausčiau, apsilavyčiau. O dabar aš abso- liučiai, net atsistoti negaliu. <...> Aš matau, kad esu našta dukrai. Jinai nervuojasi, pareina išvargusi, norėtų pailsėti. <...> Aš matau, kad ji pradėjo kankintis, ir aš labai norėjau čia važiuoti, kad ji nematytų manęs. Nes kai aš išvažiavau, jai nustojo su širdimi darytis bloga. <...> Ir aš matau, kad esu tik kliūtis ir jei manęs nebebūtų, jai visai kitas gyvenimas būtų“ (G., 78 m.); „Noriu kuo greičiau išeiti iš šio pasaulio. Mane labai kankina, kad kiti žmonės turi dėl manęs rūpesčio“ (G., 78 m.)
	Nepilnavertiškumo jausmas	„Man liga atima visavertį gyvenimą. <...> Negaliu į orą išeiti, išveža mane su vežimėliu. Jaučiuosi, kaip paukštelis uždarytas į narvelį“ (G., 78 m.); „Ir toj slaugoj mane kilnoti turi, šluostyti turi, pampersus uždėt nakčiai. Tas viskas mane žemina, kaip žmogų. Man labai sunku, kai reikia prašyti, kad atneštų basoną“ (G., 78 m.)
	Redukcionistinis požiūris į sergantįjį	„Galbūt didžiausi iššūkiai, tai kai susiduri su medicinos ydinga sistema. Pirma, tai nuostata, kad ateina žmogus pas gydytoją, o tas jį turi pagydyti vaistais. Bet kokia paties žmogaus atsakomybė už savo sveikatą ar prižasčių ieškojimas visiškai atmetami. Tik akiai turi klausyti gydytojo, kuris nevensia tavęs pagąsdinti ar tau pameluoti“ (A., 59 m.)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad kančios ligoje patirtis sąmoningai arba nesąmoningai priimama kaip virsmas, kuriame asmens „vertė“ regima kitais matais: jei anksčiau ji „matuota“ fizine išvaizda, patrauklumu, socialine padėtimi ar kitais socioekonominiais veiksniais, tai ligos akivaizdoje vyksta didesnis ar mažesnis perkeičiantis požiūris į tai (žr. 1 lent.). Kadangi „mūsų egzistencijos laikinumas nepadaro jos beprasmės“,⁶⁵ o perkelia į galutinę prasmę, kuri „neišvengiamai viršija ir pranoksta ribotas žmogaus protines galias“⁶⁶, kančios patirtyje kyla iš esmės kiti klausimai, atsiveria erdvė sielovadiniame

⁶⁵ Franklis, *Žmogus ieško prasmės*, 128.

⁶⁶ Ibid, 126.

palydėjime žvelgti į sergantį kaip į kūno, sielos ir dvasios vienovę. Štai tyrimo metu atsiskleidė kelios tiriamosioms būdingos fizinės ir dvasinės kančios įveikos kryptys. Viena vertus, sąmoningai arba nesąmoningai pasirenkama kančios įveika pasitelkiant sielovadinio palydėjimo ir religinės praktikos elementus, kita vertus, atpažįstamos psichoemocinės kančios įveikos pastangos (žr. 3–4 lent.). *Kančios įveikos pasitelkiant sielovadinio palydėjimo ir religinės praktikos elementus atveju* išryškėjo, kad tiriamosios pirmiausia trokšta dvasinės stiprybės, todėl nusiramavimo, paguodos, atsakymų į kylančius klausimus, vilties ieško maldoje. Pvz., maldas ir kančių aukoja už save, savo artimuosius ir už net nepažįstamus žmones, problemas, prašydamos atleidimo jose dalyvavusioms sielos („*kviečiuosi Jėzų į tą situaciją ir prašau nuodėmių atleidimo visoms sieloms, su tuo susijusioms*“). Greta maldos pasitelkiama sakramentinė praktika – išpažintis, Komunja, dalyvavimas šventose Mišiose („*stiprindavo, vėl atgaudavau jėgas gyventi*“; „*labai gera ant dūšios, taip gera, taip lengva*“; „*patiriu ramybę*“, žr. 3 lent.). Išskirtinė yra dviejų tiriamųjų patirtis siekiant *vienytis savo kančioje su Kristumi* pavedant save ir kitus žmones jam ir ryžtantis nešti savo ir Jėzaus kryžių („*Dievui sakau „teesie man pagal Tavo Žodį“ ir „Tavo garbė ir šlovė tepasireiškia per mano ligą*“; „*tikėjimas padėjo man priimti savo negalią. Kai meldžiuosi, galvoju, Dieve, aš tau padėsiu nešti tą kryžių. Širdy yra ramybė, kad kartu nešame kryžių*“). Dar vienas kančios priėmimo / įveikos būdas – *besąlygiškas pasitikėjimas Dievu ir savęs pavedimas Jam, stiprybės tame ieškojimas* („*dažniausiai glaudžiuosi prie Dievo, kai yra blogai*“; „*prašau Dievo dvasinės ramybės ir stiprybės, kad atlaikyčiau viską*“, žr. 3 lent.). Greta šių būdų tiriamosios klausosi mokymų, homilijų šv. Mišiose ir per Marijos radiją, *pastiprinimo semiasi tikinčiųjų bendruomenėje* („*ligoninėje atradau tikinčių žmonių bendruomenę, kartu meldžiamės, <...> einame melstis į koplytėlę, kalbame Rožinį*“, žr. 3 lent.). Šie tiriamųjų patirtyse išryškėję santykio su kančia ir liga būdai atspindi S. Pfeifer minimus sielovadinio sergančiųjų palydėjimo modelius.⁶⁷

Kita tyrime išryškėjusi fizinės ir dvasinės kančios įveikos kryptis susijusi su *psichoemocine reakcija į patiriamus išbandymus* ir yra artima E. Kuebler-Ross.⁶⁸ Čia tiriamosios linkę *prisijaukinti artėjančią mirtį ir jos laukti*. Tai ypač būdinga, kai liga suvokiama kaip bausmė ar išbandymas (žr. 1 lent.), ligoje patiriamas vienišumas (žr. 2 lent.). Šiuo atveju tiriamosios mini prašančios „*Dievo, kad greičiau mane paimtų, nenoriu čia jau gyventi. Noriu būti tenai tarp tų visų savųjų, šventųjų*“. Pastebimas noras išgyventi artimą, gilų ryšį su Dievu („*nors iš tolo matyčiau Dievą ir nors mažą kampelį jo rūbo galėčiau prisiliesti. Ten melstis*

⁶⁷ Pfeifer, *Seelsorge und Psychotherapie...*

⁶⁸ Kuebler-Ross, *Apie mirtį ir mirimą...*

ir melstis“; „aš kur nors kamputy būčiau, kokį tavo gabalėlį apvalkalo pasiimčiau į rankas ir melsčiausi“) ir mirusiais artimaisiais („susitikčiau su savaisiais kurie mirę“, žr. 3 lent.). Kartu siekiama susitaikyti su liga, priimti ją kaip duotybę („priimu normaliai, kad man tai skirta, susitaikiau“) arba viliamasi pasveikti („aš dabar turiu viltį atsistoti“), ieškoma vidinės ramybės ką nors apmąstant, galvojant apie artimuosius („kai ramiai sėdžiu, mąstau labai nurimstu ir nusi-raminu. Man tai padeda“; „nurimstu nuo minties, kad mano dukra būtų sveika, ir jai nebūtų tokio krūvio didelio“, žr. 3 lent.).

3 lentelė. Kančios ligoje įveikos būdai: kokybinės kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Kančios įveikos būdai pasitelkiant sielovadinio palydėjimo ir religinės praktikos elementus	Maldos praktika	„Prabundu ir meldžiوسي Sveika Marija, Tėve Mūsų. Prašau Dievo pagalbos. Mirusios mamos labai šaukiausi pagalbos“ (S., 80 m.); „Iš maldos man kyla viltis, neiš-tverčiau be maldos“ (C., 85 m.); „Prašau užtarimo pas šv. Judą Tada ir palaimintąjį arkivyskupą Jurgį Matulaitį“ (A, 59 m.); „Visuose momentuose, negeruose, kur gresia didelis nemalonumas tai aš tik meldžiوسي. Lieka tik mal-da, aš jokio išsigelbėjimo nematau. Nors nežinau, ar ten išklauso kas mane ar ne, bet tokiais momentais aš visada pradedu melstis. Ir kartais <...> staiga viskas išsiriša labai gerai. Ir taip keistai atrodo, kad tas visas blogumas <...> specialiai buvo siųstas man, kad aš kentėčiau, kad aš kan-kinčiausi, kad aš pergyvenčiau“ (G., 78 m.)
	Atsakymų ieškojimas maldoje	„Kančių labiausiai padėjo įveikti malda, tik malda. Kai neskaitau, meldžiوسي mintimis, kalbuosi su Dievu, vėl ir vėl klausiu Dieve kodėl? Ką blogo padariau, ką aš blogo pada-riau? Kodėl man taip atsitiko? Aš nuolat klausiu“ (C., 85 m.)
	Maldos ir kančios aukojimas už kitus	„Pirmiausiai atsiprašymas. Nesimeldžiu neatsiprašius už savo ir protėvių nuodėmes. Taip pat už nuodėmes tų, ku-rie per santykius yra su mumis susiję. Atsiprašau per Jėzų Kristų, mūsų Viešpatį. Tuomet intensijos susijusios ne tik su manimi, bet daugeliu žmonių“ (A., 59 m.); „Meldžiوسي ir už savo dukrą, anūką, už mirusius meldžiوسي kiekvieną dieną“ (D., 85 m.); „Jaučiu kaip pasaulyje yra daug blogio, kaip žmonės vargsta, man norisi melstis už tuos žmones, savo kančia panešėti kenčiančius vaikus. Kartais, kai man būna sunku, aš sakau, Dieve, kenčiu aš dabar, kad kitiems būtų lengviau, mano kančia juos pastiprink, bet užjaušk ir paguosk mane. Labai gaila kenčiančių vaikučių“ (D., 85 m.); „Kai sužinau kokią problemą, kad ir šimto metų senumo, kviečiuosi Jėzų į tą situaciją ir prašau nuodėmių atleidimo visoms sieloms, su tuo susijusioms“ (A., 59 m.)

3 lentelės tęsinys

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Kančios įveikos būdai pasitelkiant sielovadinio palydėjimo ir religinės praktikos elementus	Vienijimasis su Kristumo jo kančioje	„Dievui sakau „teesie man pagal Tavo Žodį“, ir „Tavo garbė ir šlovė tepasireiškia per mano ligą“. „Žinoma, stengiuosi daryti viską, kas nuo manęs priklauso, bet tebūnie Dievo valia“ (A., 59 m.); „Tikėjimas padėjo man priimti savo negalią. Kai meldžiuosi, galvoju, Dieve, aš tau padėsiu nešti tą kryžių. Širdy yra ramybė, kad kartu nešame kryžių. <...> Gal kiek aš padėsiu Kristui, jei jisai tiek daug kentėjo, tai ir aš čia savo kryžių nešu ir gal jį man reikia nešti“ (D, 85 m.); „O kančią aukoju. Yra už ką aukoti, arba nešu Kristui ant kryžiaus, kad Jis tą blogį perkeistų į gėrį“ (A., 59 m.); „Manau, kad ji verčia save analizuoti, ieškoti klaidų ir įgauna prasmę vienijantis su Kryžiumi. Juk jis ne tik kančios, bet ir prisikėlimo ženklas. Juk per Jį Jėzus mus atpirko. Tai neįtikėtinas stebuklas. <...> Nėra tokios kančios, kurios Kristus nebūtų patyręs, jis patyrė nepamatuojamai didesnes kančias būdamas pats be nuodėmės. Taip kad mums nėra ko bėdavoti, juk esame kartu su Atpirkėju“ (A., 59 m.)
	Besąlygiškas pasitikėjimas Dievu	„Negaliu nepasakyti, kad svarbiausia nuoširdumas ir besąlygiškas pasitikėjimas Dievu“ (A., 59 m.); „Dėkoju ir dažniausiai glaudžiuosi prie Dievo, kai yra blogai: Dieve padėk kaip nors, kad tik būtų gerai“ (G., 78m.)
	Stiprybės Dieve, tikėjime sėmimasis	„Prašau Dievo dvasinės ramybės ir stiprybės, kad atlaikčiau viską“ (E, 70 m.); „Visada prašau Jėzaus Kristaus, Marijos būti su manimi, nepalikti manęs vienos. <...> Kol būsite Jūs su manimi aš ištvėrsiu, jeigu <...> paliksite, tuomet aš visai pasiduodu“; „Labiau pradėjau tikėti, nes man tikėjimas padeda, daug atsakymų radau knygoje, kartais kitiems skaitau garsiai iš tų knygų, besikalbant dvasinėmis temomis“ (C., 85 m.)
	Stiprybės sėmimasis šv. Mišiose, sakramentuose	„Stengiuosi Šv. Mišias išklaudyti per radiją“ (G, 78 m.); „Patyriau sakramento galią, buvau sustiprinta“ (A., 59 m.); „Sakramentai mane stiprindavo, vėl atgaudavau jėgas gyventi“ (D., 85 m.); „Kai priimu sakramentus, labai gera ant dūšios, taip gera, taip lengva“ (E., 70 m.); „Einu į kopyltėlę, einu prie išpažinties, tuomet patiriu ramybę“ (D, 85 m.); „Prieš priimdama Švenčiausiąjį, išsakau intensiją. Prašau artimųjų atsivertimo. Nežinau, ar tai gerai. Arba prašau dvasinės dovanos kuriam nors mirusiam“ (A., 59 m.)

3 lentelės tęsinys

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Kančios įveikos būdai pasitelkiant sielovadinio palydėjimo ir religinės praktikos elementus	Homilijų, religinių mokymų klausymasis	„Bažnyčia, dvasininkai ir vienuoliai man yra aplamai autoritetas. <...> Labai dėkinga jiems už pamokslus Mišiose, už jų išvalgas, už vedamas laidas per Marijos radiją. Šie žmonės yra ne tik vedliai tikėjimo kelyje, bet ir tikėjimo tiesų mokytojai“ (A., 59 m.)
	Marijos radijo laidų klausymasi	„Marijos radijas man padeda pajusti bendrystę su kitais žmonėmis, mane tai sustiprina. <...> Įsijungiu <...>, kalbu Rožančių, klausau katechezės, man tuomet ramiau“ (D., 85 m.)
	Tikinčiųjų bendruomenės atradimas	„Anksčiau, kai buvau sveika nebuvo tiek daug maldos, dabar aš atsidedu maldai ir religiniam gyvenimui. Čia ligo-ninėje atradau tikinčių žmonių bendruomenę, kartu mel-džiamės, <...> einame melstis į kopyltėlę, kalbame Rožinį. <...> Čia, jei mirčiau, žinau, kad esu Dievo ir tikinčių žmonių draugystėje, man tai labai svarbu“ (D., 85 m.)
	Mirties prisi- jaukinimas ir laukimas	„Kai būna sunku, maldoje prašau Dievo, kad greičiau mane paimtų, nenoriu čia jau gyventi. Noriu būti tenai tarp tų visų savųjų, šventųjų, nors iš tolo matyčiau Die-vą ir nors mažą kampelį jo rūbo galėčiau prisiliesti. Ten melstis ir melstis. Ligoje dažnai prašydavau, Dieve, paimk mane greičiau. Apie mirtį galvoti nebaisu nei kiek. Trupu-tėlį net pavydžiu savo draugėms, kurios išmirę, galvoju, va kokios jos jau laimingos. Visai nebaisu mirti“ (D., 85 m.); „Dažnai prašau, kad, Dieve, paimk mane pas save, aš kur nors kamputy būčiau, kokį tavo gabalėlį apvalkalo pasiimčiau į rankas ir melsčiausi. Susitikčiau su savaisiais kurie mirę. Taip visą laiką kalbuosi su Dievu“ (D., 85 m.)
Psichoemo- ciniai kan- čios įveikos būdai	Susitaikymas su liga	„Priimu normaliai, kad man tai skirta, susitaikiau. Kai neskauda, tai visai gerai, bet kai skauda, labai sunku, bet nerėkiu“ (C., 85 m.)
	Viltis pasveikti	„Aš dabar turiu viltį atsistoti. Mano didžiausias noras atsistoti“ (E., 70 m.)
	Vidinės ramybės paieškos	„Kai ramiai sėdžiu, mėgstu labai nurimstu ir nusiraminiu. Man tai padeda“ (S., 80 m.); „Nurimstu nuo minties, kad mano dukra būtų sveika“ (G., 78 m.)

Tyrimo rezultatai leidžia kritiškai pažvelgti į faktą, kad daugumoje Lietuvos sveikatos priežiūros įstaigų sveikatos paslaugas teikianti sistema į pacientą žvelgia redukcioniškai, akcentuodama fizinės sveikatos plotmę ir neatsižvelgdama

į asmens daugialypiškumą, todėl neplėtoja holistinio požiūrio į asmenį, jo ligą ir unikalią situaciją. Tuo tarpu tiek Lietuvos, tiek ir užsienio šalių patirtis rodo, kad sielovados centrų įsteigimas ligoninėse inicijuoja naujas veiklas, telkia, įgalina ir suaktyvina bendruomenę, skatina individualias ir bendruomenines iniciatyvas, kuria atvirumo ir pasitikėjimo atmosferą, padrąsina kelti nekasdienius klausimus ir ieškoti atsakymų į juos. Tyrimas netiesiogiai atskleidė, kad tiriamosios palankiai vertina sielovadinį palydėjinimą ligoninėje (žr. 3 lent.) ir išsako papildomus poreikius bei pasiūlymus. Paaiškėjo, kad sergančiosioms svarbūs *intelektualūs pokalbiai apie Šventą Raštą* prieš tai joms pačioms pasiruošus („*būtų labai įdomu pasišnekėti apie šv. Raštą. Kai pradėjau skaityti šv. Raštą <...>, tai man labai daug klausimų iškilo, nesugebu į juos atsakyti. <...> Tai aš norėčiau su kuo nors pasikalbėti, bet tik su išsilavinusiu žmogumi, ne šiaip su bobele, kuri nieko tau nepasakys, norėčiau intelektualaus*“). Pageidaujama *pokalbių tikėjimo ir amžinybės temomis* („*pokalbiai apie dvasinius dalykus, apie amžinybę man dabar patys įdomiausi*“), *pokalbių apie Jėzų ir Mariją* („*norėčiau kalbėtis apie Jėzaus gyvenimą, Marijos gyvenimą. Nors daug ką žinau, bet man visada smagu klausytis, net jei ir apie tai jau žinau*“; žr. 4 lent.). Kita vertus, svarbūs *ramūs dvasiniai pokalbiai*, kuriuose nebūtų „*audringų svarstymų*“ (žr. 4 lent.).

4 lentelė. Papildomo sielovadinio palydėjimo poreikis: kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Dvasinės pagalbos, palydėjimo poreikis	Ramių dvasinių pokalbių poreikis	„ <i>Man dvasinė pagalba reikalinga visada, ar gerai ar blogai, visada. Man svarbu, kad viskas būtų ramu, ramaus pokalbio, nenoriu audrų. <...> Nenoriu audringų svarstymų</i> “ (E., 70 m.)
	Intelektualių pokalbių apie Šventą Raštą poreikis	„ <i>Būtų labai įdomu pasišnekėti apie šv. Raštą. Kai pradėjau skaityti šv. Raštą <...>, tai man labai daug klausimų iškilo, nesugebu į juos atsakyti. <...> Tai aš norėčiau su kuo nors pasikalbėti, bet tik su išsilavinusiu žmogumi, ne šiaip su bobele, kuri nieko tau nepasakys, norėčiau intelektualaus pokalbio pačiai pirmiau pasiruošus ir paskaičius. Yra tokių dalykų kur tikrai abejotinų. Kaip man duota taip aš tikiu, bet kaip yra iš tiesų tai nežinau</i> “ (G., 78 m.)
	Pokalbių tikėjimo, amžinybės tema poreikis	„ <i>Anksčiau nemąsčiau tiek daug, neskaičiau, vaikai, darbai ir visas gyvenimas. Dabar daug galvoju apie amžinybę, tik apie tai ir galvoju. Daugiau nieko ir negalvoju, nes apie ką daugiau galima galvoti? Pokalbiai apie dvasinius dalykus, apie amžinybę man dabar patys įdomiausi</i> “ (C., 85 m.)

4 lentelės tęsinys

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Dvasinės pagalbos, palydėjimo poreikis	Pokalbių apie Jėzų ir Mariją poreikis	„Labai svarbu dabar dvasiniai pokalbiai, dvasiniai dalykai man dabar svarbiausi. Nenoriu nei žurnalų ar laikraščių. Norėčiau kalbėtis apie Jėzaus gyvenimą, Marijos gyvenimą. Nors daug ką žinau, bet man visada smagu klausytis, net jei ir apie tai jau žinau“ (D., 85 m.)
	Nėra papildomų poreikių	„Net nežinau ar papildoma dvasinė pagalba reikalinga, kol kas yra pakankamai, o ateity nežinau kaip bus“ (A., 59 m.)

Tyrimo rezultatai patvirtino ir B. Warre išvalgas, kad sergantieji dažniausiai apgailestauja ne dėl sekuliarajame pasaulyje vertinamų materialių dalykų, valdžios, galios, įtakos, karjeros, pripažinimo, sėkmės ir pan., bet dėl nedrąšos siekiant išsivaduoti iš aplinkos spaudimo ir įtakos, sutraukti primestus reikalavimus savo gyvenimui, dėl per didelio išitraukimo į darbą ir savęs išsikvojimą jame. Gailimasi neturėjus drąšos išsakyti savo jausmus, riboto bendravimui skirtu laiku, nepuoselėtos draugystės.⁶⁹ Tai kalba apie gilaus sielovadinio palydėjimo kaip žmogaus akistatos su savo gyvenimo tikrove poreikį ir galimybes, kur mažiau svarbūs yra sergančiojo religiniai įsitikinimai, pasaulėžiūra ir tikėjimo patirtis, bet labai reikšmingos sielovados darbuotojų pastangos užmegzti betarpišką ryšį su sergančiuoju ir jo artimaisiais, pažinti jų situaciją ir nukreipti jų mintis, jausmus tinkama linkme. Kaip minėta, tokia visuotinė laikysena dėl minėtų priežasčių šiandienos Lietuvos sveikatos priežiūros įstaigose yra problemiška, tampa iššūkiu. Plėtojant holistinio požiūrio į sergantįjį modelį, perkeičiančio požiūrio į kitą asmenį (sergantįjį, artimąjį, specialistą, savanorį) iššūkis kyla tiek paliatyvios pagalbos komandos nariams, tiek kiekvienam žmogui, nes tai reikalauja peržengti save ir savo ribotumą, išdrįsti rizikuoti būti pažeidžiamam ir (ne)priimtam, atsiverti sau ir kitam savo kančioje. Tai pamatiniai, egzistenciniai žmogiškojo gyvenimo susitikimai ir patyrimai, kuriuose reikalingas empatiškas, jautrus, palydintis, kantrus kito buvimas šalia. Kaip pastebi S. Pfeifer,⁷⁰ jei sergančiojo religiniai įsitikinimai ir poreikiai aiškūs, greta įprasto sielovadinio palydėjimo jam gali būti teikiami religiniai patarnavimai – sakramentai, bendra malda, šv. Mišios, dvasiniai pokalbiai tikėjimo temomis ir kt. Pastebėtina, kad šis momentas iškelia papildomus iššūkius tais atvejais, kai

⁶⁹ Ware, 5 dažniausios apgailestavimų priežastys...

⁷⁰ Pfeifer, *Seelsorge und Psychotherapie*...

krikščioniškoje šalyje sergančiojo religinė tapatybė yra ne krikščioniška, o pvz., islamiška, susijusi su Tolimųjų Rytų religijomis, naujaisiais religiniais judėjimais ir pan. Minėti atvejai rodo, kad medicinoje sunkios ligos atveju neišvengiamas ne tik medicininis žvilgsnis į sergantį ir jo artimuosius, bet ir sistemingas, kryptingas, komandinis ir kartu multidimensinis jo palydėjimas ligoje. Būtent todėl pasaulinėje praktikoje paliatyvioje slaugoje ir sielovadiniam palydėjime reikalaujama atitinkamo išsilavinimo ir atitinkamo jo lygmens – sielovadinio palydėtojo teologijos ar klinikinės sielovados magistro laipsnio.

IŠVADOS

1. Paliatyvi slauga / pagalba pirmiausia suprantama kaip į pacientą orientuotas holistiniu požiūriu grindžiamas žvilgsnis į sergantį ir unikalią jo situaciją, jungiantis fizinę, emocinę, psichologinę, socialinę ir dvasinę pagalbą jam ir jo aplinkai. Dėl visuminio žvilgsnio į sergantį ir jo situaciją paliatyvi slauga nesuderinama su eutanazija remiančiomis pasaulėžiūromis, todėl remiasi benemortazija, pabrėžiančia natūralios žmogaus gyvenimo baigties sampratą, gerbiančia asmens orumą ir pripažįstančia nelygstamą jo vertę, sutinkančia ir palydinčia sergantį unikaliame jo situacijoje ir patirtyje. Dėl paliatyvios slaugos komandinio, bendruomeniško, integralaus ir dinamiško pobūdžio sielovadinis sergančiojo ir jo artimųjų palydėjimas leidžia lanksčiai, priklausomai nuo palydimųjų poreikių, patirties, pasaulėžiūros ir įsitikinimų į pagalbą jiems procesą integruoti dvasinę dimensiją kaip empatišką, palydintį rūpinimąsi dvasine ir psichoemocine sergančiojo būseną.

2. Šventajame Rašte atsekamos kelios pagrindinės kančios sampratos, leidžiančios, priklausomai nuo sergančiajam būdingos kančios sampratos ir patirties, taikyti vienokią ar kitokią sielovadinio palydėjimo būdą. Šventajame Rašte sutinkamos kančios kaip baismės, išbandymo, auklėjamosios priemonės ir kitos sampratos. Išskirtinė kančios samprata – kančios kaip aukos, permaldavimo už neteisuosius samprata, sutinkama Izaijo knygoje kalbant apie kenčiantį tarną kaip Jėzaus provaizdį ir Naujajame Testamente atskleidžiamą Jėzaus kančią. Tai perkeičiantis kančios supratimas, galintis padėti sergančiajam perkeisti žvilgsnį į asmeniškai patiriamą fizinę ir dvasinę kančią, ją įprasminti ir savo kančia vienyti su Kristumi jo permaldavimo aukoje. Empiriniame tyrime išryškėjusios sergančiųjų kančios patirtys leido išskirti papildomą – kančios

kaip gyvenimo ir tikėjimo įprasminimo galimybės – sampratą ir identifikuoti sielovadinio palydėjimo modelius, atsiskleidžiančius per padrąšinimą, guodimą / palaikymą, įspėjimą ir kantrų sergančiojo palydėjimą.

3. Kryptingo sielovadinio palydėjimo Lietuvos sveikatos priežiūros įstaigose didžiausias trukdis ir iššūkis yra neišplėtotą vieningą ir kryptingą sistemą, redukcionistinis požiūris į asmenį, dėl ko apie paliatyviąją slaugą, jos esmę ir visumiškumą nežino ar nepilnai žino ne tik sergantieji ir jų artimieji bei visuomenė, bet ir sveikatos priežiūros įstaigose dirbantys specialistai. Iššūkius sielovadoje gali kelti ne tik sielovados darbuotojų trūkumas, bet ir konfesinė sergančiųjų įvairovė, skirtinga jų kančios samprata, sąmoningai ar nesąmoningai pasirinktas kančios priėmimo ar / ir jos įveikos būdas (pvz., grindžiamu sielovadinio palydėjimo ir religinės praktikos elementais, psichoemocine reakcija į ligą ir pan.). Tyrimas atskleidė, kad sielovadinis palydėjimas padeda sergantiesiems susitaikyti, susigyventi su liga, sulaukti įvairiapusiško palaikymo ir plečia jų poreikių sielovadiniam palydėjimui lauką – pageidaujama intelektualių dvasinių pokalbių apie Šventą Raštą, Jėzaus ir Marijos gyvenimą, amžinojo gyvenimo ir tikėjimo temomis.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Maceina, Antanas. *Jobo drama* (Vilnius: Vyturys, 1997).
2. Šeškevičius, A., Valiulienė, Ž. „Dvasingumo raiška paliatyvioje priežiūroje“. *Sveikatos mokslai* 21 (2), (2011): 109–114.
3. Šeškevičius, A., Valiulienė, Ž., Gudeliene-Gudelevičienė, L. „Paliatyviosios pagalbos samprata ir principai“. *Slauga. Mokslas ir praktika* 1 (205), (2014): 4–5.
4. Ware, Bronnie. *5 dažniausios apgailėstųjų priežastys mirštant. Kaip išeinantieji permains mūsų gyvenimus*. Kaunas: Mijalba, 2013.
5. Saunders, C. „The Problem of Euthanasia (Care of the dying – 1)“. *Selected Writings 1958–2004* (New York: Oxford University Press, 2006), 133–138.
6. Drungilienė, D., Mockienė V. „Psichologiniai mirštančių pacientų slaugos aspektai“. *Visuomenės sveikata*, 1 priedas (2014): 52–58.
7. Angehrn, E. „Leiden und Erkenntnis“. *Das Mass des Leidens: klinische und theoretische Aspekte seelischen Krankseins* (2003): 25–43.
8. Elisabeth Kuebler-Ross. *Apie mirtį ir mirimą*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2008.
9. Frick, E. „Wie arbeitet Spiritual Care? Zwölf Thesen für den aktuellen interdisziplinären Diskurs“. *Spiritual care*, 3 (2012): 68–73.
10. *Europos paliatyviosios pagalbos standartai ir normos*. Kaunas, 2012. Cituota iš Sepúlveda C., Marlin, A., Yoshida, T., Ullrich, A., „Palliative care: the World Health Organization's global perspective“. *J Pain Symptom Manage* 24 (91–96), (2002).

11. Glenn, M. Penner. *Im Schatten des Kreuzes. Verfolgung und Christusbachfolge – Eine biblische Theologie* Witten: SCM R. Brockhaus, 2011.
12. Laumenskaitė, I. E. „Krikščioniškoji antropologija: problemos ir atvertys“. *SOTER* 50 (78), (2014): 95–107.
13. Wehrle, J. „Der leidende Mensch und der mitleidende Gott. Ein Beitrag zur Anthropologie und Theologie des Alten Testaments“. *Bibel und Ethik*, 4. Münster: LIT Verlag, 2012.
14. Piper, John, Taylor, Justin. *Suffering and the Sovereignty of God*. Wheaton, Illinois: Crossway Books: 2006.
15. Jonas Paulius II. „Apaštališkasis laiškas SALVIFICI DOLORIS“ (1984). *katalikai.lt*. Žiūrėta 2018 11 16 d. http://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-laiskai/1984-02-11_salvifici-doloris.
16. Frielingsdorf, Karl. *Demoniški Dievo įvaizdžiai*. Vilnius: Katalikų pasaulis, 2003.
17. Jaspers, Karl. *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Pradai, 1998.
18. *Konzept Seelsorge in Palliative care im Kanton Schaffhausen*. 2016.
19. Polukordienė, Kristina Ona. *Netekčių psichologija*. Vilnius: Panevėžio spaustuvė, 2008.
20. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2007-01-11 įsakymas Nr. V-14 Dėl Paliatyviosios pagalbos paslaugų suaugusiesiems ir vaikams teikimo reikalavimų aprašo patvirtinimo. *Valstybės žinios* 7-290 (2007 01 18).
21. „Modelle zur Erklärung von Leid (Klaus Koenen)“. Renate Egger-Wenzel. Leid / Leiden (AT). Deutsche Bibelgesellschaft. *Das wissenschaftliche Bibellexikon im Internet (WiBiLex), bibelwissenschaft.de*. Žiūrėta 2018 lapkričio 16 https://www.bibelwissenschaft.de/fileadmin/buh_bibelmodul/media/wibi/pdf/Leid_Leiden_AT___2018-09-20_10_38.pdf, 2-4 S.
22. Liobikienė, N. „Mirtis, mirimas, netektis ir našlystė“. Nijolė Večkienė ir kt. *Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, 2004: 158–175.
23. Jurkuvienė, R., Danusevičienė, L., Mickevičiūtė, A. „Paliatyvios pagalbos sunkiai sergantiems pacientams poreikis Kauno mieste“. *Sveikatos mokslai* 5 (2007): 1184–1190.
24. Vanagaitė, Rūta. *Pareigos metas*. Vilnius: Alma Littera, 2014.
25. Pfeifer, Samuel. *Seelsorge und Psychotherapie. Chancen und Grenzen der Integration*. Gesammelte Aufsätze aus den Tagungen für Psychotherapie und Seelsorge in Gwatt und Marburg. Marburg, 2016.
26. Terminų žodynas. *lietuviuzodynas.lt*. Žiūrėta 2018 11 16. <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Paliatyvus>.
27. Frankl, Viktor. *Sielogyda. Gydytojo rūpestis – siela*. Vilnius: Vaga, 2012.
28. Frankl, Viktor. *Žmogus ieško prasmės*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2013.
29. Frankl, Viktor. *Žmogus prasmės akivaizdoje*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2010.
30. May, W. E. „Euthanasia, Benemortasia, and the Dying“. *The Linacre Quarterly* 41 (2) (1974): 114–123. publications.marquette.edu. Žiūrėta 2018 12 03 d. <https://publications.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.lt/&httpsredir=1&article=3208&context=lnq>.

31. Luneckaitė, Ž. „Onkologinių ligonių gyvenimo kokybės sąsajos su socialiniais-psichologiniais veiksniais ir paliatyviąja priežiūra“. Daktaro disertacija, Kaunas, LSMU, 2009.
32. Žydžiūnaitė, V., Stepanavičienė, R., Bubnys, R. *Artimųjų išgyvenimai prižiūrint Alzheimerio liga sergantį asmenį: socialinio darbo kontekstas. Mokslo studija*. Šiauliai, 2009.

Gauta: 2018 11 23

Parengta spaudai: 2018 12 06

Živilė ADVILONIENĖ, Lina JAKELĖ

PASTORAL COUNSELING IN PALLIATIVE CARE AS ASSISTANCE TO THE PATIENT IN THE FACE OF THEIR SUFFERING

S u m m a r y

The article analyses the conception, principles and significance of palliative care for the patient, as well as the need for pastoral counselling. Results of the research are presented revealing patients' experiences and feelings that emerge during the illness and the need for pastoral counselling providing spiritual, emotional and psychological support not only to the patients, but also to their relatives and to the medical staff in healthcare institutions. The purpose of the research was to present pastoral counselling in palliative care as an aid to the patient in face of personally experienced suffering. The author sought to clarify the conceptions of palliative care and benemortasia by identifying their holistic character and interaction with pastoral counselling of patients; to identify the conceptions of pain in the Holy Scripture by reviewing their connections with patients' experience of suffering and pain (N=5 purposely selected female respondents). With reference to that the pastoral assistance provided to those participating in the system of palliative care in the future might be more effective and its need, possibilities and challenges could be determined more precisely. To achieve these aims, the following methods were used: analysis of scientific sources, ecclesiastical documents and content, as well as in-depth interview, content analysis, partial results of qualitative empiric research are included.

Palliative care is understood as a team work system based on holistic approach to the patient characterized by integral cooperation of medics, nurses and their assistants, kinesiologists, psychotherapists, pastoral counsellors and volunteers. The patient and his relatives are included into the team of palliative care as full members. Holistic approach to the person enables the team to provide the patient with individualized assistance considering the multiplicity of their unique situation, the peculiarities of their personality, strengths and weaknesses. One or another strategy of pastoral counselling can be applied depending on the conception of suffering and God specific to the patient. Biblical conceptions of suffering have been presented, namely: punishment, trial, educative measure, etc. Pain as propitiation sacrifice is found in the image of Suffering Servant, as prototype of Jesus, in the Book of Isaiah and in the passion narratives of Jesus in the New Testament. Such transfiguring conception of pain may help the patient to change their approach to personal physical and spiritual pain, to give meaning to it and to unite it to the atonement sacrifice of Christ.

The attention is paid to the greatest obstruction to promote the pastoral counselling in healthcare institutions in Lithuania, i.e. undeveloped unified system of pastoral counselling and palliative nursing, resulting in reductionist approach to the patient when only physical dimension of health is cared about, while emotional, psychological, social and spiritual dimensions are neglected. The challenges in pastoral care arise because of the lack of pastoral workers and due to denominational variety among the patients. It aggravates the possibility to offer the patients proper pastoral services corresponding to their religious beliefs.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: sielovadinis palydėjimas, paliatyvi slauga, kančios sampratos modeliai Biblijoje.

KEY WORDS: pastoral counselling, palliative care, conceptions of suffering in the Bible.

Živilė ADVILONIENĖ – Marijampolės kolegijos ir Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto docentė, socialinių mokslų daktarė. Moksliniai interesai: religijos sociologija, krikščioniškoji socialinė antropologija, socialinių tyrimų metodologija. El. paštas: zivilead@centras.lt.

Živilė ADVILONIENĖ – docent at Marijampolė College and the Faculty of Catholic Theology of Vytautas Magnus University, Doctor of Social Sciences (Sociology). Fields of research: Sociology of Religion, Christian Social Antropology, Methodology of Social Research. E-mail: zivilead@centras.lt.

Lina JAKELĖ – slaugos ligoninės dvasinė asistentė, religinio švietimo magistrė. Moksliniai interesai: sielovadinis palydėjimas, paliatyvi slauga, religinis švietimas. El. paštas: linajakele@gmail.com.

Lina JAKELĖ – spiritual asistent at nursing hospital, Master of Religious Education. Fields of research: Pastoral Counselling, Palliative Care, Religious Education. E-mail: linajakele@gmail.com.